

Бас редакторы:
А. Сәдібекұлы

Жауапты хатшы
К. Әбілсейітқызы

Техникалық редактор
Р. Мұратқызы

Редакция мекен –жайы:
Шымкент қаласы
Төле би 21 А

Редакция телефоны
+7 777 542 6070

Эл.почта
ustazenbergi@mail.ru

Шығу жиілігі:
Кемінде айына
4 рет

Таралымы
500 дана

Журнал
«USTAZ ENBEGI»
редакциясында
басылды

ustazenbergi.kz

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК «USTAZ ENBEGI» ЖУРНАЛЫ
Қыркүйек - сентябрь 2025ж №09 (99-журнал)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІНІҢ АҚПАРАТ КОМИТЕТІ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
Мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін және желілік басылымды қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

№ KZ47VPY00115486 Берілген күні: 27.03.2025 ж.

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ " КОМИТЕТ ИНФОРМАЦИИ
МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ И ИНФОРМАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

О переучете периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания
СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ KZ47VPY00115486 дата выдачи: 27.03.2025 Г.

Қазақстан Республикасы ұстаздарының ашық сабақтар, мақалалар, сценарийлер, баяндамалар жиынтығы
Сборник открытых уроков, статей, сценариев, докладов учителей РК

Атауы: «USTAZ ENBEGI» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы
Название: Республиканский научно-методический журнал «USTAZ ENBEGI»

Тілі: қазақ, орыс, ағылшын
Язык: казахский, русский, английский

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы
Территория распространения: Республика Казахстан
Негізгі тақырыптық бағыты: Білім саласына арналған ғылыми-әдістемелік журнал

Основное тематическое направление: Научно-методический журнал для образовательной сферы

Редакция авторлардың пікірімен келісе бермейді. Сөздік, басқада мәселелер бойынша авторлар өздері жауапты.

Мнение авторов и редакции может не совпадать. Ответственность за опубликованный материал несет сам автор.

1. Даулетбахова Г. Ж - Әділдіктен күдер үзбе, әріптес!.....	3
2. Даулетбахова Г. Ж - Әріптестерге арналған жазба.....	5
3. Косыбаева А. Р - Балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру.....	7
4. Жунисбекова Р. А - Жаңартылған білім мазмұны бойынша қазақ тілі сабақтарын жоспарлау.....	10
5. Айтмағанбетова Б. А - Сегена тақталары.....	13
6. Смагулова Ж. Н - Мектепке дейінгі тәрбиеде отбасымен бірлескен жұмыстың маңызы.....	14
7. Әбдіқұлова М. С - “Қазақ тілі сабағындағы тапсырмаларды тиімді пайдалану әдістемелік негіздері”.....	17
8. Изтурганова Н. И - “Мектеп жасына дейінгі балаларға асық технологиясы арқылы танымдық қабілеттерін дамыту”.....	20
9. Кусайнова Г. М - Мектептегі білім сапасын арттырудағы басқарушылық инновациялар.....	23
10. Карабалиева Н. Ж - Цифрлық білім беру ресурстарын әдістемелік қызметте қолданудың жолдары.....	26
11. Ескалиева А. Б - Қазіргі білім беру жүйесіндегі оқу-тәрбие үдерісін басқарудың тиімді жолдары.....	29
12. Карабаева Б. Б - Ойын әрекеті арқылы баланың эмоционалды саласын қалыптастыру.....	32
13. Камалова Д. К - «7 сыныпта математика пәнін оқыту барысында практикаға бағытталған тапсырмаларды қолдану».....	36
14. Хурмангажы Н - «Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)» тақырыбы бойынша авторлық элективті курс бағдарламасының ғылыми-әдістемелік негіздері.....	38
15. Абдраманова Г. А - Тұлғатану курсына ұлттық құндылықтарды кіріктіру әдістемесі: Қайым Мұхамедханов шығармашылығына арналған курс мысалында.....	42
16. Баймухнова Б. Е - Формирование познавательных интересов у детей с нарушением интеллекта через театрально- игровую деятельность.....	51
17. Кулахметова Р. А - «Бала Ілияс» авторлық бағдарламасы – ұлттық болмыс пен тарихи сананы қалыптастыру құралы.....	54

Шымкент қаласы

№2 мамандандырылған үш тілде оқытатын мектеп-интернатының
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-шебер

“Ы. Алтынсарин” төсбелгісі иегері

Даулетбахова Гульнара Жарасқызы

Әділдіктен күдер үзбе, әріптес!

Сәуір айының 30-ы күні өткен жасөспірімдер олимпиадасының апелляциясында және басқарма басшысы Гүлназ Төрәәліқызының алдында №2 мамандандырылған үш тілде оқытатын мектеп-интернатының 7- сынып оқушысы Көшербай Ерзаттың олимпиада жұмысына кем қойылған(жұмысты ЖОО мұғалімі тексерген.) 20 балл орнына қойылды:

- эссе/ 37+2;
- талдау/ 12 +7;
- әдебиет теориясы/ 9+11.

Бұл тұста әділдікке қол жеткізуіме мұрындық болған - Шымкент Қаласының Білім Басқармасының жаңа басшысы Гүлназ Төрәәліқызы.

Иә, солай!

Еңбек жолын ұстаздықтан бастаған, 17 жыл қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен дәріс берген Гүлназ Төрәәліқызының тартысқа түскен жұмысты зерделеу барысында:

- оқушы жұмысын қолына алып, тіл маманы ретінде ерінбей оқып, таразылағаны;
- нақтырақ айтқанда, оқушы эссесін сауатты бағамдап;
- критерий бойынша метафораның анықтамасының дұрыстығын;
- метафораға мектеп бағдарламасынан бір мысал, көркем шығармадан бір мысал келтіргенін сауатты түрде талдап бергені - басшының білімді ұстаз, әділ көшбасшы екендігінің дәлелі!

Көп рақмет Сізге, Гүлназ Төрәәліқызы!

☑Жақсы адам ғана жақсы басшы бола алады!

☑Жақсы басшы елді түзетер.

☑Кадрдың жақсы болса, қадірің де жақсы болады.

☑Қосшының адаспауы -басшының сөзінен.

☑Билік айту оңай, біліп айту қиын.

☑Жақсы басшы-жарты бақыт!

Бәйгеге тұлпар баптар еңбегі адал ҰСТАЗ! Көзіңіз көрген әділдігі кем бірер басшы үшін барша басшыдан көңіліңіз қалмасын.

USTAZ ENBEGI

- ✓ Басшының бәрі бір емес!👤
- ✓ Сондықтан да әділдіктен күдер үзбеңіз, МҰҒАЛІМ!
- ✓ Тайғақтық танытпай, табанды болсаңыз-табасыз!

Шымкент Қаласының Әдістемелік Орталығы, әлбетте, жұмыстарыңыз ауыр, практиканың ошағын жағып, қазанын қайнатқан білімді де білікті **МЫҚТЫ ҚАЗЫ** ЖОО-нан емес, “МЕКТЕП” атты кемеден табылатындығын ескерсеңіздер екен!

Шымкент қаласы

**№2 мамандандырылған үш тілде оқытатын мектеп-интернатының
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-шебер**

“Ы. Алтынсарин” төсбелгісі иегері

Даулетбахова Гульнара Жарасқызы

Әріптестерге арналған жазба

Дәуір дөңгелегі алға тартқан сайын мұғалімдердің де жүгі ауырлай түсті. Қазіргі заманауи мұғалім кәсіби білімді, цифрлық сауатты, білімі мен біліктілігін үздіксіз жетілдіріп отыратын, жаһанданудың жетегіне ілесе алатын жан-жақты мұғалім болуға тиіс.

Соңғы жылдары "Шеберді" иеленудің талаптары күшейді. Яғни, "Шебер" мен "Зерттеушінің" республикалық жетістіктерінен де өзге ҰБА тарапынан бекітілген авторлық бағдарламасы болуға тиіс. Олай болса, мен авторлық бағдарлама жазу барысында басымнан өткерген қиындықтарға тоқталғалы отырмын.

Әуелде ӘНХ-қа енгізілген элективті курс тақырыптарынан "Тілім менің -тірлігімнің айғағы" атты тақырыпты таңдаған болатынмын.

Аты аталған тақырыпта жазған авторлық бағдарламаны Шымкент Қаласының Әдістемелік Орталығы "Қоғамдық-гуманитарлық пәндер" бөлімінің басшысы, сараптамалық кеңестің хатшысы Жарқинай Арысбаева ханымның зерделеуіне тапсырдым. Жарқинай ханым жұмыстың тақырыбын өзгерту қажеттігін, қазіргі қоғамның құнды мәселелеріне басымдық берілген бағдарламаның жазылуға тиістілігін ескертті.

Авторлықты 2-рет қайта өңдеуден өткізіп жазуға тура келді. Сонымен, тақырып та, жұмысымның 4 бөлімі де түбегейлі өзгертілді, авторлықты басынан жазуыма тура келді.

Қажет кезде білмегенім мен түсінбегенімді әдістемелік орталықтың директоры Меруерт Медетбекова мен Жарқинай ханымнан сұрап отырдым. Қай кезде не сұрасам да, міндетін қабақ шытпай атқаратын қос маман бағыт-бағдар беруден бас тартпады.

ҰБА-ға жіберу үшін жинайтын құжаттар - өз алдына бір белес. Әсіресе құжаттар тізімінде басқа қаланың "Шеберінің" пікірі болу керек. Сондай сәтте Алматы қаласының қадірлі ұстазы, Қазақстан мұғалімдеріне үлгілі Мира Барказатқызының үлкен көмегі тиді. Сізге мың алғыс, Мейрамгүл ұстаз! Биік адамгершілігіңізбен, жауапкершілігіңізбен шынайы, сауатты пікір бердіңіз!

Сонымен, 27.03.2023 ж. Республикалық сараптама орталығының бағдарламамды бекіткен хаттамасы қолыма тиді.

USTAZ ENBEGI

"Еңбек - бәрін жеңбек!"

Меруерт пен Жарқынайдай іскер басшы, мамандардың қызметіне адалдығына тағы да тәнтімін!

Ал “Шебердің” шыңына өрмелеген білімді де білікті әріптестеріме сәттілік тілеймін!

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы
"Алтын ұя" бөбекжай-бақшасы
Қазақ тілі пәні мұғалімі
Косыбаева Акнұр Рашидовна

Балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілі сабақтарын жүргізу барысында балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Балалардың тілін дамытудағы ойын технологияларының, халық ауыз әдебиеті үлгілерінің, көрнекі құралдардың, драматизация әдісінің және заманауи мультимедиялық тәсілдердің тиімділігі айқындалады. Сондай-ақ тәрбиеші мен ата-ананың өзара әрекеттестігінің баланың қазақ тілінде еркін сөйлеуіне ықпалы көрсетіледі. Зерттеу нәтижелері сөйлеу қабілетінің ерте жастан жүйелі қалыптасуы баланың болашақтағы табысты білім алуына негіз болатынын дәлелдейді.

Кілт сөздер

балабақша, қазақ тілі, сөйлеу дағдысы, сөздік қор, ойын технологиясы, драматизация, ата-анамен жұмыс, ұлттық құндылық, тіл дамыту, мультимедиялық әдіс.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілін қалыптастырудағы ең маңызды шақтардың бірі. Бұл уақытта баланың дүниетанымы кеңейіп, айналадағы құбылыстарды танып білуге деген қызығушылығы артады, ал сөйлеу қабілеті қарқынды дамиды. Сондықтан балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға ерекше мән берілуі қажет. Қазақ тілін үйрену арқылы бала өз ойын жеткізе білуге, тілдік қарым-қатынасқа түсуге, сөз байлығын толықтыруға мүмкіндік алады. Балабақшадағы тіл үйрету жұмысының басты мақсаты – баланың жас ерекшелігіне сай сөздік қорын кеңейту, байланыстыра сөйлеуін қалыптастыру және ойды анық жеткізе алуына жағдай жасау. Ол үшін тәрбиеші мен мұғалім сабақ барысында түрлі әдістерді ұштастырып, ойын элементтерін, көрнекіліктерді, дидактикалық жаттығуларды тиімді қолдануы тиіс. Әсіресе мектеп жасына дейінгі балалар үшін көрнекілік әдісі маңызды, өйткені бала көзбен көргенін тез қабылдап, есте сақтайды.

Сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың алғашқы қадамы – сөздік қорды молайту. Балалар жаңа сөздерді үйрену арқылы айналасын сипаттауға, заттарды атауға, іс-әрекеттерді түсіндіруге машықтанады. Мысалы, күнделікті өмірге қатысты ойындарда, суретпен әңгімелесуде немесе ертегілерді сахналауда балалар жаңа сөздерді қолданып, оларды дұрыс айтуға дағдыланады. Бұл олардың қазақ тілінде қарым-қатынас жасауға деген қызығушылығын арттырады. Баланың сөйлеу қабілетін дамытуда ойын технологиясының орны ерекше. Тілдік ойындар арқылы бала жеңіл әрі қызықты түрде білім алады. «Суретті тап», «Кім жылдам?», «Жасырын сөзді тап» сияқты ойындар

баланы ойлануға, сөздерді байланыстыруға және жылдам жауап беруге үйретеді. Мұндай ойындар арқылы балалар өзара жарыса отырып, белсенділік танытады және тіл үйрену процесі қызықты әрі нәтижелі өтеді. Сонымен қатар балалардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда ауыз әдебиетінің үлгілерін қолдану тиімді. Жұмбақ, мақал-мәтел, жаңылтпаштар баланың тілін жаттықтырып, ойлау қабілетін шыңдайды. Мысалы, жаңылтпаштарды қайталау арқылы бала дыбыстарды дұрыс айтуға үйренеді, ал мақал-мәтелдер арқылы қазақ халқының даналығымен танысады. Бұл әдістер тілдік қорды ғана емес, сонымен бірге ұлттық құндылықтарды бойға сіңіруге ықпал етеді. Баланың сөйлеу қабілетін дамытуда сұрақ-жауап әдісі де кең қолданылады. Мұғалім балаларға күнделікті өмірге қатысты қарапайым сұрақтар қойып, оларды толық жауап беруге үйретеді. Бұл әдіс балалардың ойлауын дамытып қана қоймай, сөйлем құрау дағдыларын жетілдіреді. Әр балаға өз ойын еркін айтуға мүмкіндік берудің өзі оның сөзге деген сенімділігін арттырады.

Балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында драматизация әдісі де нәтижелі қолданылады. Балалар ертегілерді немесе шағын көріністерді сахналау арқылы сөйлеу әрекетіне белсенді қатысады. Рөлдік ойындар барысында бала кейіпкердің сөздерін қайталау арқылы жаттығып қана қоймай, өз бетінше сөйлем құрауға талпынады. Бұл олардың қиялын, шығармашылығын дамытып, сөйлеу дағдысын нығайтады. Тәрбиеші баланың сөйлеуін қалыптастыруда ата-анамен де тығыз байланыста болуы қажет. Үй жағдайында баламен әңгімелесу, ертегі оқу, бірге ойын ойнау баланың қазақ тілін меңгеруін жылдамдатады. Ата-ананың қолдауы арқылы бала үйренген сөздерін күнделікті өмірде қолдана бастайды, ал бұл дағдының тұрақтануына ықпал етеді. Қазіргі заманда мультимедиялық құралдарды пайдалану да сөйлеу қабілетін дамытуға оң әсерін тигізеді. Түрлі анимациялар, интерактивті тапсырмалар, бейнематериалдар баланың қызығушылығын оятып, қазақ тілін үйренуді жеңілдетеді. Бұл әдіс баланың есте сақтауын, қабылдауын күшейтіп, сөздерді дұрыс айтуға көмектеседі. Балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үздіксіз, жүйелі түрде жүргізілгенде ғана нәтижелі болады. Әр сабақ баланың жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылып, олардың қызығушылығын оятуға бағытталуы тиіс. Сөйлеу дағдысы қалыптасқан бала мектепке барғанда қазақ тілін үйренуде қиналмайды, өз ойын еркін жеткізе алады. Қорытындылай келе, балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – тек тіл үйрету емес, сонымен бірге олардың ойлауын дамыту, ұлттық құндылықтарды таныту және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру болып табылады. Мұғалімнің әдістемелік шеберлігі, ата-анамен бірлескен жұмысы және заманауи құралдарды тиімді қолдануы осы мақсатқа жетудің негізгі жолдары болып саналады. Баланың сөйлеу қабілетін ерте жастан дамыту – болашақтағы табысты білім алудың берік іргетасы.

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. **Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.** – Астана, 2021.
2. Қалиева Г. **Балабақшадағы қазақ тілі сабақтарында тіл дамыту әдістемесі.** – Алматы: Мектеп, 2022.
3. Сұлтанова А., Дүйсенбекова Ж. **Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытудағы заманауи әдістер** // «Мектепке дейінгі білім» журналы. – 2023. – №2. – 15-20 бб.
4. Оразбаева Ф. **Тілдік қатынас және сөйлеу мәдениеті.** – Алматы: Қазақ университеті, 2020

**Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
"Мұхтар Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Жунисбекова Раушан Абдикадирқызы**

Жаңартылған білім мазмұны бойынша қазақ тілі сабақтарын жоспарлау

Аннотация

Бұл мақалада жаңартылған білім мазмұны бойынша қазақ тілі сабақтарын жоспарлаудың ерекшеліктері қарастырылады. Сабақ жоспарын тиімді құрудың оқушының тілдік құзыреттілігін қалыптастырудағы, функционалдық сауаттылығын арттырудағы және ұлттық құндылықтарға баулудағы рөлі айқындалады. Мақалада оқу мақсаттарын айқындау, тілдік дағдыларды дамыту, бағалау жүйесін енгізу, саралау тәсілдерін қолдану, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану және сабақ мазмұнын өмірмен байланыстыру мәселелері жан-жақты талданады. Автор сабақ жоспарлаудың мұғалім кәсібилігіне, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ашуға және тіл үйрену үдерісін жетілдіруге ықпал ететіндігін атап өтеді.

Түйін сөздер

Жаңартылған білім мазмұны, қазақ тілі, сабақ жоспары, тілдік дағдылар, тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, саралау, бағалау критерийлері, ұлттық құндылықтар, функционалдық сауаттылық.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайында қазақ тілін оқыту процесін тиімді ұйымдастыру үшін ең алдымен сабақ жоспарын сауатты құрастырудың маңызы зор. Жоспарлау – мұғалімнің кәсіби шеберлігін айқындайтын басты көрсеткіштердің бірі болып табылады. Әрбір ұстаз оқу жылының басынан бастап күнделікті жүргізілетін сабақтарының мақсаты мен міндетін нақты айқындап, бағдарламада белгіленген талаптарға сәйкес білім алушылардың дағдысын қалыптастыруға бағытталған жүйелі іс-әрекет жүргізуі тиіс. Бұл тұрғыда жаңартылған бағдарламада қойылған негізгі талаптардың бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру, тілдік қабілеттерін жетілдіру және алған білімдерін күнделікті өмірлік жағдаяттарда қолдануға үйрету.

Қазақ тілі сабақтарын жоспарлауда мұғалім алдымен оқу мақсаттарын дұрыс айқындап алуы қажет. Әр сыныптың жас ерекшелігі мен тілдік деңгейіне қарай күтілетін нәтижелер әртүрлі болады. Осыған байланысты әр сабақтың мақсаты оқушылардың оқу бағдарламасындағы дағдыларды біртіндеп меңгеруіне мүмкіндік беретіндей болуы керек. Мұндай мақсаттар нақты, қолжетімді әрі өлшенетін сипатта құрылса ғана нәтижелі жұмысқа қол жеткізуге болады.

Жаңартылған білім мазмұнында қолданылатын спиральділік қағидаты білімнің бірізділікпен және жүйелі түрде берілуін қамтамасыз етеді. Әрбір сыныпта белгілі бір тақырып қайта қаралып, жаңа деңгейде күрделене түседі. Бұл оқушыға алған білімін

USTAZ ENBEGI

бекітіп қана қоймай, оны кеңейтуге жол ашады. Қазақ тілін меңгертуде тілдік дағдыларды дамыту ерекше орын алады. Тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым бір-бірімен тығыз байланысты құзыреттер ретінде қарастырылады. Әр сабақ жоспары осы төрт бағытты қамтып, оқушылардың тілдік әрекеттерін үйлесімді дамытуға бағытталуы тиіс. Мысалы, тыңдалым барысында оқушылар берілген ақпаратты түсінуді, негізгі ойын ажырата білуді үйренеді. Оқылым арқылы мәтіннен қажетті деректерді табуға, оларды талдауға және салыстыруға машықтанады. Айтылым оқушының өз көзқарасын еркін білдіруіне, пікірін жүйелі жеткізуіне жол ашады. Жазылым дағдысы арқылы оқушылар ойларын жазбаша сауатты жеткізуге жаттығады. Егер мұғалім сабақ жоспарын құрастыру кезінде осы төрт бағыттың барлығын тиімді кірістірсе, қазақ тілін оқыту сапасы айтарлықтай артады. Бағалау жүйесі де жоспарлау барысында ерекше назар аударуды қажет етеді. Жаңартылған бағдарламада қалыптастырушы бағалау алдыңғы қатарға қойылады. Оның мақсаты – оқушының оқу барысындағы ілгерілеуін бақылап, дер кезінде кері байланыс беру. Мұғалім сабақ жоспарына бағалау критерийлерін алдын ала енгізіп, әр тапсырмаға сәйкес дескрипторларды нақты көрсеткен жағдайда, оқушы өзінің қай деңгейде тұрғанын және қандай нәтижеге қол жеткізуі қажеттігін айқын көре алады. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың өзіндік жауапкершілігін қалыптастырады. Сонымен қатар, мұғалім де сабақ беру барысында жіберілген олқылықтарды түзетуге мүмкіндік алады. Саралау тәсілдерінің қолданылуы сабақ жоспарының сапасына тікелей әсер етеді. Әр сыныптағы оқушылардың білім деңгейі мен қабілеті бірдей болмайды. Сондықтан мұғалім тапсырмаларды күрделілік деңгейіне қарай бейімдеп, әрбір оқушының мүмкіндігіне сай орындауға жағдай жасауы қажет. Саралау әдістерінің бірі – уақыт бойынша, яғни кейбір оқушыларға тапсырманы орындауға көбірек уақыт беру; екіншісі – ресурс арқылы, яғни қосымша материалдар ұсыну; үшіншісі – нәтиже бойынша, яғни оқушылардан әртүрлі деңгейдегі өнім күту. Осы тәсілдер жүйелі қолданылған жағдайда, барлық оқушы білім алуға тең мүмкіндікке ие болады.

Қазақ тілі сабақтарын жоспарлау кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану да өзекті мәселе болып отыр. Қазіргі заман оқушыларын электронды құралдарсыз елестету мүмкін емес. Сондықтан мұғалім сабақта түрлі онлайн-платформаларды, интерактивті тапсырмаларды, бейне және аудио материалдарды, презентацияларды тиімді пайдалана отырып, оқушылардың қызығушылығын арттырады. Мұндай әдістер оқушылардың ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамытып қана қоймай, қазақ тілін үйрену процесін заманауи талаптарға сай ұйымдастыруға ықпал етеді. Жаңартылған бағдарламаға сәйкес сабақ жоспарын құруда өмірмен байланыс ерекше маңызға ие. Мұғалім әрбір жаңа тақырыпты оқушының күнделікті өмірімен ұштастырып отырса, оқушы алған білімін тек мектеп қабырғасында ғана емес, тұрмыстық жағдаяттарда да қолдануға машықтанады. Мысалы, «дүкенде» тақырыбын өткенде сатып алу, бағасын сұрау, әңгімелесу үлгілерін енгізу арқылы тілдік

USTAZ ENBEGI

орта қалыптасады. Осындай практикалық бағыт оқушының тілдік құзыреттілігін нығайтады. Сабақ жоспарының сапасы мұғалімнің кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Жаңартылған білім мазмұны мұғалімнен шығармашылық ізденісті, жаңашылдықты, әдістемелік тұрғыдан дайындықты талап етеді. Ұстаз тек бағдарлама талаптарын орындап қана қоймай, өз тәжірибесіне сай жаңа әдістерді қолдана білуі керек. Жоспарды құру барысында мұғалім оқушының жеке қабілетін ескеріп, олардың жан-жақты дамуына жағдай жасайтын тапсырмаларды енгізгені жөн. Қазақ тілін оқытуда ұлттық құндылықтарды насихаттау да басты бағыттардың бірі болып табылады. Жоспарлау кезінде халық ауыз әдебиеті үлгілері, ұлттық салт-дәстүр, тарихи деректер, ұлы тұлғалардың өмірінен мысалдар қолданылса, оқушылардың тіл үйренуге деген ынтасы артып, ұлттық сана-сезімі қалыптасады. Бұл тәсіл оқушылардың тілдік білімін арттырумен қатар, олардың отансүйгіштік қасиетін дамытуға септігін тигізеді. Жаңартылған мазмұндағы сабақ жоспарлары оқушылардың сыни ойлауын жетілдіруге де бағытталған. Пікірталас, салыстыру, талдау, дәлелдеу тапсырмалары арқылы оқушылар өз ойын нақты фактілермен жеткізуге машықтанады. Бұл дағдылар тек тіл пәнінде ғана емес, басқа да салада оқушыларға қажет болмақ. Осылайша, сабақ жоспарлау тек тіл үйретудің құралы емес, ол оқушыларды өмірге бейімдеудің маңызды тетігіне айналады. Жалпы алғанда, жаңартылған білім мазмұны бойынша қазақ тілі сабақтарын жоспарлау – күрделі әрі жауапты іс.

Дұрыс жоспарланған сабақ оқушының оқу жетістігін арттырып қана қоймай, оның тұлғалық дамуына, әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді. Мұғалім жоспарлау кезінде тілдік дағдыларды, бағалау мен саралау тәсілдерін, ақпараттық технологияларды, ұлттық құндылықтарды және өмірмен байланысты біртұтас жүйе ретінде қарастыруы тиіс. Осындай кешенді тәсіл ғана оқу процесінің сапасын қамтамасыз етеді.

Қорытындылай келе, қазақ тілі пәнін оқытудағы сабақ жоспарлау мәселесі – бүгінгі білім беру жүйесінің негізгі тетігі. Әрбір ұстаз жаңартылған білім мазмұнына сәйкес жоспар құру арқылы оқушының жан-жақты дамуына ықпал етеді. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттыру, функционалдық сауаттылығын жетілдіру, ұлттық құндылықтарға баулу – барлығы да дұрыс жоспарланған сабақтың нәтижесінде жүзеге асады. Сондықтан мұғалімнің кәсіби міндеті – жоспарлау ісін шығармашылықпен орындап, әр сабақта оқушының тұлға ретінде дамуына қолдау көрсету.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әбдіғалиева Қ. **Қазақ тілін оқыту әдістемесі.** – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Құдайбергенова К.Ж. **Жаңартылған білім мазмұны: әдістемелік негіздері.** – Астана, 2020.
3. Выготский Л.С. **Оқыту мен дамудың өзара байланысы.** – Мәскеу, 1984.
4. Көшімбетова С. **Қазақ тілін оқытудағы инновациялық технологиялар.** – Алматы: Рауан, 2019.
5. ҚР Білім беру жүйесін дамыту институты. **Жаңартылған білім мазмұны жағдайында сабақ жоспарлау әдістемесі.** – Астана, 2022.

Көкшетау қаласы
Сәуле бөбекжайы
Педагог -психолог
Айтмағанбетова Бахыт Аманжоловна

Сегена тақталары

Сегена тақталары — бұл әр түрлі геометриялық пішіндегі ойықтары бар түрлі-түсті ағаш тақтайшалардан-рамалардан тұратын дамытушылық ойын жиынтығы. Ойынның мәні мынада: бала геометриялық фигураларды олар салынған рамалармен сәйкестендіруі керек. Сондай-ақ, бала пішіндерді өлшемі мен пішіні бойынша ғана емес, түсі бойынша да үлестіруді үйренеді. Сегена тақталарымен сабақтар зейінді, ойлау мен ұшқырлықты, моториканы, ақпаратты есте сақтау арқылы салыстыру және жаңғырту қабілетін дамытуға көмектеседі. Жинақты санау материалы ретінде де пайдалануға болады.

Мектепке дейінгі тәрбиеде отбасымен бірлескен жұмыстың маңызы***Аңдатпа***

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдар мен отбасының ынтымақтастығының бала дамуына тигізетін ықпалы қарастырылады. Автор тәрбиеші мен ата-ананың серіктестік қарым-қатынасы баланың әлеуметке бейімделуін жеңілдетіп, тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудағы маңызын атап көрсетеді. Балабақшадағы тәрбие жұмысы ата-ананың қолдауымен жүзеге асқанда ғана сапалы нәтиже беретіні дәлелденеді. Сонымен бірге мақалада бірлескен жобалар, тәрбиелік іс-шаралар, ата-анамен жүргізілетін тренингтер мен семинарлардың тиімділігі мысал ретінде талданады.

Кілт сөздер

Мектепке дейінгі тәрбие, отбасы, серіктестік, бірлескен жұмыс, ата-ана, тәрбиеші, ынтымақтастық, бала дамуы, тәрбиелік іс-шара, педагогикалық мәдениет.

Мектепке дейінгі тәрбие жүйесі баланың тұлғалық дамуының іргетасы болып саналады. Бұл кезеңде алған алғашқы әсерлер мен дағдылар оның болашақтағы мінез-құлқы мен оқу жетістіктеріне тікелей ықпал етеді. Сондықтан бала тәрбиесінде тек балабақша қызметкерлерінің ғана емес, ата-ананың да жауапкершілігі зор. Мектепке дейінгі тәрбиеде отбасы мен педагогтің бірлескен жұмысы балаға толыққанды дамуға мүмкіндік береді және оның әлеуметке бейімделуін жеңілдетеді.

Қазіргі заманда тәрбиеші ата-ананы тек бақылаушы ретінде емес, әріптес әрі серіктес ретінде қарастырады. Балабақшадағы білім беру үдерісі отбасының тәрбиелік ықпалымен ұштасқанда ғана сапалы нәтиже береді. Себебі бала ең алдымен үйдегі ахуалды қабылдайды, содан кейін тәрбие мекемесіндегі тәжірибені меңгереді. Егер осы екі ортада бір-біріне қайшы талаптар қойылса, бүлдіршіннің мінез-құлқында қарама-қайшылықтар пайда болуы мүмкін. Ал бірлескен жұмыс ата-ана мен педагогтың тәрбиелік ұстанымдарын жақындастырып, бала үшін ортақ тәрбие кеңістігін қалыптастырады.

Отбасымен ынтымақтастық орнатудың басты жолдарының бірі – ашық қарым-қатынас. Тәрбиеші ата-анамен жүйелі әңгімелесу арқылы баланың дамуы, мінез-құлқы, қызығушылықтары жайлы ақпарат алса, ата-ана педагогтан кәсіби кеңес алады. Мұндай ақпарат алмасу баланың жеке ерекшеліктерін ескеруге, оған дер кезінде қолдау көрсетуге жағдай жасайды. Мысалы, баланың сөйлеу дағдылары баяу дамыса, тәрбиеші мен ата-ана бірлесе отырып арнайы ойындар ұйымдастыруы мүмкін. Осылайша өзара түсіністік пен қолдау нәтижесінде балаға қажетті көмек көрсетіледі. Бірлескен жұмыстың маңызды бағыттарының бірі – тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастыру. Балабақшада өткізілетін мерекелерге, спорттық жарыстарға, шығармашылық байқауларға ата-ананы тарту олардың жауапкершілігін арттырып қана қоймай, балаға

қуаныш сыйлайды. Өзіндік жетістіктерін ата-анасының көз алдында көрсеткен бүлдіршін сенімді әрі белсенді бола түседі. Сонымен қатар, мұндай шаралар отбасы мүшелерін жақындастырып, ата-ана мен баланың өзара қарым-қатынасын нығайтады. Отбасы мен балабақшаның ынтымақтастығы тек мерекелік іс-шаралармен шектелмей, тәрбиелік мазмұны терең жобаларды қамтуы тиіс. Мысалы, экологиялық мәдениетті қалыптастыруға арналған ортақ акциялар, ұлттық дәстүрлерді дәріптейтін шаралар, кітап оқу апталығы секілді бастамалар балаға білім берумен қатар, оның құндылықтық бағдарын айқындайды. Осындай жобалар барысында ата-ана мен педагог баланың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіруге атсалысады. Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-анамен жұмыс жасаудың тиімді тәсілдерінің бірі – тренингтер мен семинарлар өткізу. Бұл шаралар барысында тәрбиешілер ата-аналарға бала тәрбиесінің психологиялық және педагогикалық қырлары туралы мәлімет береді. Өз кезегінде ата-ана тәжірибесімен бөлісіп, ортақ мәселелерді талқылайды. Мұндай ортада өзара қолдау сезімі күшейіп, ата-аналар да педагогикалық мәдениетін жетілдіреді. Бірлескен жұмыстың тағы бір маңызды қыры – бала тәрбиесіндегі жауапкершілікті тең бөлу. Кей жағдайда ата-ана барлық міндетті балабақшаға жүктеп қояды немесе керісінше, тек үйде тәрбиелеуді жеткілікті деп есептейді. Ал шын мәнінде екі жақтың өзара үйлесімді қызметі ғана балаға жан-жақты даму мүмкіндігін береді. Мысалы, тәрбиеші күн тәртібін ұсынса, ата-ана оны үй жағдайында жалғастырып отыруы керек. Бұл баланың тәртіпке үйренуін және тұрақты дағды қалыптастыруын қамтамасыз етеді.

Отбасымен ынтымақтастық педагогтың кәсіби дамуына да әсер етеді. Ата-аналардың сұрақтары мен талаптары тәрбиешіні үнемі ізденіске жетелейді, жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануға ынталандырады. Сонымен бірге ата-анамен диалог жүргізу тәрбиешінің коммуникативтік қабілетін дамытады, оны төзімділікке, шыдамдылыққа, түрлі жағдайға бейімделуге үйретеді. Осылайша, бірлескен жұмыс тек бала үшін ғана емес, педагог пен отбасы үшін де пайдалы. Жалпы алғанда, мектепке дейінгі тәрбиеде отбасы мен педагогтың ынтымақтастығы – баланың жан-жақты дамуының кепілі. Мұндай серіктестік баланың бойында сенім, жауапкершілік, еңбекқорлық, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға құрмет сезімін қалыптастырады. Сонымен қатар бүлдіршіннің әлеуметке бейімделуін жеңілдетіп, болашақта мектепте табысты оқуына негіз қалайды. Қорыта айтқанда, тәрбиеші мен отбасының өзара байланысы мектепке дейінгі білім беру сапасын арттырудың басты тетігі болып табылады. Егер ата-ана мен педагог ортақ мақсат жолында күш біріктірсе, бала тәрбиесінің нәтижесі әлдеқайда жоғары болады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда отбасы-педагог ынтымақтастығына ерекше назар аудару қажет.

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.
3. Жұмабаев М. *Педагогика*. – Алматы: Раритет, 2013.
4. Сарбасова Қ.С. *Мектепке дейінгі тәрбиенің заманауи әдістері*. – Алматы: Қазақ университеті, 2017.

Алматы облысы, Іле ауданы, Жәпек батыр ауылы
“№36 орта мектебі” МКМ - нің
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Әбдіқұлова Мадина Сұлтанқызы

“Қазақ тілі сабағындағы тапсырмаларды тиімді пайдалану әдістемелік негіздері”.

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақ тілі сабағында тапсырмаларды тиімді пайдалану мәселесі қарастырылады. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуда, жазба және ауызша сөйлеу дағдыларын жетілдіруде, шығармашылық қабілеттерін арттыруда тапсырмалардың алатын орны жан-жақты сипатталған. Әдістемелік тұрғыдан тапсырмаларды деңгейлеп беру, түрлендіру, саралап ұсыну, әдебиетпен және жаңа технологиялармен ұштастырудың маңызы көрсетіледі. Сондай-ақ жобалық жұмыстар мен топтық тапсырмалардың оқушылардың ынтымақтастығын нығайтудағы рөлі талданады. Мақалада мұғалімнің кәсіби ізденісі мен шығармашылық еңбегі оқу процесінің сапасын арттырудың негізгі кепілі екендігі атап өтіледі.

Кілт сөздер

қазақ тілі, тапсырмалар, әдістемелік негіздер, оқыту сапасы, тілдік құзыреттілік, шығармашылық, саралап оқыту, жаңа технология, топтық жұмыс, жобалық әдіс.

Қазақ тілі пәнін оқытудағы ең басты мақсат – оқушының тілдік құзыреттілігін қалыптастыру, яғни мемлекеттік тілде еркін сөйлеп, сауатты жаза алуына мүмкіндік жасау. Бұл мақсатқа жетудің ең негізгі құралы – сабақ барысында қолданылатын тапсырмалар. Тапсырмаларды тиімді пайдалану әдістемелік тұрғыдан мұқият ойластырылғанда ғана нәтижелі болады. Мұғалім үшін әр тапсырма жай ғана жаттығу емес, ол оқушының ойлауын дамытатын, шығармашылығын жетілдіретін, танымын кеңейтетін құрал. Тапсырмаларды дұрыс ұйымдастыру оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, грамматикалық ережені түсіндірген соң оны тек қайталатып қана қою жеткіліксіз. Оқушыларға өмірлік жағдайға жақын тапсырмалар ұсыну әлдеқайда тиімді. Бір оқушы досына хат жазса, екіншісі күнделік толтырады, үшіншісі шағын сұхбат дайындайды. Бұл жұмыс түрлері тілдік нормаларды бекітіп қана қоймай, оқушылардың өз ойын еркін жеткізу дағдысын дамытады. Әдістемелік тұрғыдан ең маңыздысы – тапсырмалардың деңгейлік ерекшелігін сақтау. Алдымен жеңіл, түсіндірме сипаттағы тапсырмалар беріліп, кейін біртіндеп күрделі шығармашылық жұмыстарға көшу қажет. Осылайша оқушы біртіндеп дамиды, тілді меңгерудегі қиындықтарды жеңіл еңсереді. Әсіресе қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын сыныптар үшін бұл әдіс өте тиімді.

Тапсырмаларды тиімді пайдалану үшін мұғалім олардың мазмұнын түрлендіруді ұмытпауы тиіс. Бір ғана тақырыпты бірнеше түрлі әдіспен бекіту есте сақтауды күшейтеді. Мысалы, септік жалғауларын үйреткенде жаттығуларды бір рет жазумен шектемей, көркем мәтіннен мысалдар табу, диалог құрау, ойын тапсырмаларын

орындау, әңгіме құрастыру сияқты жұмыстарды қолдануға болады. Бұл тәсіл сабақтың қызық өтуіне және оқушылардың белсенділігінің артуына ықпал етеді.

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, сараланған тапсырмалар ұсыну – қазіргі әдістеменің басты талабы. Дарынды балаларға күрделірек шығармашылық жұмыстар, ал тілдік дағдысы баяу дамып келе жатқан оқушыларға қарапайым жаттығулар берілсе, әрқайсысы өз қабілетіне сай жетістікке жетеді. Мұндай тәсіл сабақтағы әділдікті қамтамасыз етіп, әр баланың өз әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Тапсырмалардың тәрбиелік ықпалы да зор. Әдеби шығармалар негізінде берілген жаттығулар оқушыны ұлттық құндылықтарды құрметтеуге, адамгершілікке, туған жерін сүйуге баулиды. Мақал-мәтелдерді талдау, халық ауыз әдебиетінен мысалдар келтіру, тарихи тұлғалардың сөздеріне қатысты пікір білдіру секілді тапсырмалар арқылы бала тек тіл білімін меңгеріп қана қоймай, рухани тұрғыдан да толысады. Сабақта жаңа технологияларды қолдану да тапсырмалардың тиімділігін арттырады. Қазіргі таңда электронды платформалардағы интерактивті жаттығулар, бейнематериалдарға сүйенген тапсырмалар, онлайн пікірталастар оқушылардың қызығушылығын арттырып отыр. Мұндай әдістер ақпараттық сауаттылықты дамытады әрі тілді үйренуге деген ынтаны күшейтеді. Ауызекі сөйлеуді дамытуға бағытталған тапсырмалар ерекше маңызға ие. Әңгімелесу, пікір алмасу, рөлдік ойындар арқылы оқушы тілді табиғи ортада қолдануға машықтанады. Сабақ үстінде белгілі бір жағдаят ұсынылып, оқушылар оны қазақ тілінде шешуге тырысқанда, олар ойларын жинақтап айтуға дағдыланады. Бұл әдіс тілдің коммуникативтік қызметін нақты жүзеге асырады. Жазба тілін жетілдіру мақсатында эссе жазу, пікір білдіру, оқыған шығарманың мазмұнын қысқаша баяндау сияқты тапсырмалар ұсынылады. Жазба жұмыстарын орындау барысында оқушылар орфографиялық және пунктуациялық дағдыларын бекітеді. Егер мұғалім кері байланыс беріп, қателерін түсіндірсе, жазу сауаттылығы артады. Әдебиетпен байланысты тапсырмалар тіл мен мәдениетті бірлікте меңгеруге жол ашады. Көркем шығармалардағы үзінділерді талдау, кейіпкерлердің сөзіне байланысты диалог құру, оқиғаға өз көзқарасын білдіру сияқты жұмыстар баланың дүниетанымын кеңейтіп, шығармашылық қабілетін жетілдіреді. Қазақ әдебиетін тіл үйретудің негізгі көзі ретінде пайдалану – тілдік әрі мәдени құндылықтарды қатар қалыптастырудың тиімді жолы.

Жобалық және топтық жұмыстар да тапсырмалардың бір түрі болып саналады. Мысалы, оқушылар белгілі бір тақырып бойынша бірлесіп шағын зерттеу жүргізіп, нәтижесін сынып алдында қорғай алады. Бұл әдіс жауапкершілікті күшейтеді, бірлесіп ойлануға, пікір алмасуға, ұжымдық шешім қабылдауға үйретеді.

Мұғалім үшін тапсырмаларды тиімді пайдалану сабақ үстінде ғана емес, одан кейінгі рефлексия барысында да жүзеге асады. Қай тапсырма оқушылардың белсенділігін арттырды, қайсысы қиындық туғызды – осыны талдау арқылы келесі сабақтың мазмұнын жетілдіруге болады. Үздіксіз кәсіби даму үшін мұғалім өз тәжірибесін саралап, жаңа әдістемелерді іздестіруі қажет. Жалпы, қазақ тілі сабағындағы

USTAZ ENBEGI

тапсырмаларды тиімді пайдалану – оқыту сапасын арттырудың негізгі шарты. Тапсырмалар оқушылардың тілдік дағдысын жетілдіріп қана қоймай, олардың тұлғалық дамуына ықпал етуі тиіс. Әрбір тапсырма нақты мақсатқа негізделіп, оқушының қызығушылығын оятса, сабақ нәтижелі болады. Мұғалімнің шығармашылығы мен кәсіби ізденісі тапсырмаларды тиімді қолданудың басты кепілі болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, .
2. Жұбанова Ә. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті,
3. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас негіздері. – Алматы: Рауан,
4. Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, .
5. Әбдіғалиева Қ. Қазақ тілін оқытудың инновациялық технологиялары. – Астана: Фолиант,
6. Ысқақ Б. Оқу-әдістемелік кешен және қазақ тілін оқыту тәжірибесі. – Алматы: Білім,

Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы
№44 Шаттық бөбекжайы
Тәрбиеші
Изтурганова Нуржамал Изтургановна

“Мектеп жасына дейінгі балаларға асық технологиясы арқылы танымдық қабілеттерін дамыту”

Аңдатпа

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда ұлттық мұра негізінде қолданылатын асық технологиясының тиімділігі қарастырылады. Ұлттық ойынның педагогикалық мүмкіндіктері мен оның танымдық, тілдік, қимыл-қозғалыстық дағдыларды жетілдірудегі рөлі талданады. Асық технологиясы арқылы баланың қиялы дамып, логикалық ойлауы жетіледі, ұлттық мәдениетке деген құрметі қалыптасады. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік жаңашылдығы бұл технологияны тиімді жүзеге асырудың басты шарты екені айқындалады.

Кілт сөздер

мектепке дейінгі тәрбие, асық технологиясы, ұлттық ойын, танымдық қабілет, қиял, логикалық ойлау, тіл дамыту, қимыл-қозғалыс, ұлттық құндылық.

Қазақ халқының ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық ойындары бүгінгі күні мектеп жасына дейінгі тәрбиелеу мен оқыту процесінде ерекше орын алып отыр. Солардың ішінде асық ойыны балалардың ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, қимыл-әрекетін жетілдіруге, тапқырлық пен шапшаңдыққа тәрбиелеуге зор ықпал етеді. Қазіргі педагогикалық тәжірибеде асық технологиясын қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда тиімді әдістің бірі ретінде қарастырылып келеді. Тәрбиешінің міндеті – ұлттық мұраны бала тәрбиесіне кіріктіре отырып, оның ой өрісін кеңейту, зеректігін арттыру және дүниетанымын қалыптастыру. Асық технологиясы арқылы жүргізілетін ойындар баланың жас ерекшелігіне сәйкес түрлендіріліп қолданылады. Балалар түстерді ажыратады, пішіндерді таниды, санды меңгереді, логикалық байланыстар орнатады. Мысалы, түрлі түсті асықтарды пайдаланып, оларды сұрыптау, белгілі бір тәртіппен орналастыру немесе санау тапсырмаларын орындау барысында балалардың математикалық түсініктері қалыптасады. Бұл әдіс танымды дамытумен қатар, ұсақ қол моторикасын жетілдіреді, себебі асықты ұстау, лақтыру, жинау әрекеттері баланың саусақтарының икемділігін арттырады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ой-өрісі ойын әрекеті арқылы қалыптасады. Осы тұрғыдан алғанда, асық технологиясы танымдық белсенділікті күшейтетін тиімді құрал болып саналады. Асық ойынында баланың назарын шоғырландыру, есте сақтау қабілетін дамыту, салыстыру және қорытынды жасау дағдыларын жетілдіру мүмкіндігі бар. Тәрбиеші ойынды ұйымдастыру кезінде балаға нақты тапсырмалар береді:

USTAZ ENBEGI

асықтарды белгілі бір ретпен орналастыру, түстерін атау, артық немесе жетіспейтін элементті табу сияқты әрекеттер баланың ойлауын жүйелейді.

Асық технологиясының тағы бір ерекшелігі – оның тәрбиелік мәні. Ұлттық ойын арқылы бала дәстүр мен мәдениетті таниды, ұлттық болмысты құрметтеуге үйренеді. Балалар ойында өзара тіл табысуды, әділдік сақтауды, ережеге бағынуды үйренеді. Бұл қасиеттер олардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырып, ұжымда жұмыс істеу қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар асық ойыны балалардың тілдік қорын байытады: олар ойын барысында жаңа сөздер үйреніп, сөйлеу арқылы өз ойын жеткізуге дағдыланады. Қазіргі педагогикада интерактивті әдістердің мәні зор. Асық технологиясы дәстүрлі ұлттық ойынды жаңа тәсілдермен сабақтастыруға мүмкіндік береді. Тәрбиеші асықты тек ойын құралы ретінде ғана емес, оқу материалының көрнекілігі ретінде қолдана алады. Мысалы, балаларға геометриялық фигураларды таныстыруда асықтарды үшбұрыш, төртбұрыш формасында орналастыруға болады. Бұл әдіс абстрактілі ұғымдарды нақтылап, балаға жеңіл қабылданатындай етеді.

Балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда қиял мен шығармашылықтың орны ерекше. Асықпен түрлі сюжеттер құрастыру, әңгіме ойлап табу, сурет салуда асықты үлгі ретінде пайдалану сияқты тапсырмалар олардың қиялын дамытады. Ойын барысында балалар бір-бірімен пікірлесіп, ой бөліседі, бұл тіл дамыту жұмысына да оң ықпал етеді.

Асық технологиясы арқылы жүргізілетін жұмыстарда тәрбиеші баланың жеке ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Бір бала санды тез меңгерсе, екінші бала түстерді жақсы ажыратады, үшінші бала қозғалысқа бейім болуы мүмкін. Осы ерекшеліктерді байқай отырып, әр балаға лайықтап тапсырма беру оның қабілетін ашуға жол ашады. Сонымен қатар, топтық ойындарда балалар бір-біріне көмектесіп, ортақ нәтижеге жетуге тырысады. Бұл ынтымақтастық пен жауапкершілікті қалыптастырады.

Мектеп жасына дейінгі тәрбиеде асық технологиясын қолдану балалардың дене дамуына да ықпал етеді. Қол-аяқ қимылдарын үйлестіру, нысанаға дәл тигізу, белгілі қашықтыққа лақтыру сияқты әрекеттер олардың кеңістікті бағдарлау қабілетін арттырады. Ойын кезінде балалардың бойында төзімділік, табандылық, ептілік қасиеттері қалыптасады. Мұндай жаттығулар денсаулықты нығайтып, белсенді өмір салтын қалыптастыруға көмектеседі. Асық технологиясының тиімділігін арттыру үшін оны заманауи педагогикалық әдістермен ұштастыру маңызды. Мысалы, мультимедиялық құралдармен бірге қолдану, суреттер мен бейнематериалдар арқылы асық ойынының мазмұнын таныстыру балалардың қызығушылығын арттырады. Бұл дәстүрлі ойынды жаңа мазмұнда жаңғыртуға мүмкіндік береді. Қорыта айтқанда, асық технологиясы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда, тілдік қорын байытуда, қимыл-қозғалыс дағдыларын жетілдіруде және ұлттық мәдениетке баулуда үлкен мәнге ие. Бұл технологияны жүйелі қолдану арқылы тәрбиеші балаға жан-жақты дамуға жағдай жасайды. Асық ойыны тек ойын-сауық құралы емес, ол – ұрпаққа ұлттық мұраны жеткізетін, танымды дамытатын, тәрбиелік

USTAZ ENBEGI

мәні зор әдіс. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында асық технологиясын кеңінен қолдану – болашақ ұрпақтың интеллектуалды және рухани дамуына қосылған үлкен үлес.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. **Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік стандарты.** – Астана, 2021.
2. Сұлтанова А. **Ұлттық ойындар арқылы мектепке дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту.** – Алматы: Қазақ университеті, 2022.
3. Ермекова Т., Дүйсенбекова Ж. **Мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістер.** – Астана: Фолиант, 2020.
4. Қалиева Г. **Балабақшада ұлттық ойындарды қолдану әдістемесі** // «Мектепке дейінгі білім» журналы. – 2022. – №3. – 40-45 бб.
5. Нұржанова М. **Танымдық қабілеттерді дамытудағы дәстүрлі ойындардың педагогикалық маңызы.** – Шымкент: Әлем, 2021.
6. Әбдірахманова Л. **Қазақтың ұлттық ойындары және мектепке дейінгі балалардың дамуы** // Педагогика және психология. – 2023. – №2. – 75-81 бб.

**Атырау облысы, Индер ауданы, Индербор кенті
“Көктем” қазақ орта мектебі КММ –нің
Директоры
Кусайнова Гульзада Мажитовна**

Мектептегі білім сапасын арттырудағы басқарушылық инновациялар

Аңдатпа

Бұл мақалада мектептегі білім сапасын арттыруға бағытталған басқарушылық инновациялардың маңызы қарастырылады. Автор басқарудың дәстүрлі тәсілдерін заманауи цифрлық технологиялармен ұштастырудың тиімділігін атап өтеді. Сондай-ақ педагогтардың кәсіби біліктілігін жетілдіру, ата-анамен серіктестік орнату, оқушылардың тұлғалық дамуын қолдау, мектеп мәдениетін қалыптастыру және білім беру үрдісіне STEM, инклюзивті оқыту сияқты жаңа бағыттарды енгізудің рөлі талданады. Мақалада нақты ұсыныстар беріліп, басқарушылық шешімдердің сапалы білімге ықпалы ашып көрсетілген.

Кілт сөздер

Білім сапасы, басқарушылық инновация, мектеп басшысы, педагогикалық ұжым, кәсіби даму, ата-анамен серіктестік, цифрлық технологиялар, инклюзивті оқыту, STEM, мектеп мәдениеті.

Білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – жас ұрпақтың зияткерлік әлеуетін арттырып, әлемдік талаптарға сәйкес сапалы біліммен қамтамасыз ету. Бұл мақсатқа жету жолында мектеп директорының басқарушылық қызметі ерекше маңызға ие. Басқарушылық инновациялар енгізу арқылы оқу орнының дамуын қамтамасыз ету, педагогикалық ұжымның шығармашылық әлеуетін ашу, оқушылардың білім деңгейін көтеру мүмкіндігі кеңейеді. Сондықтан да мектепті басқарудағы жаңашыл тәсілдер білім сапасын арттырудың шешуші факторы болып саналады.

Бүгінгі таңда мектеп басшысы тек әкімшілік істерді атқарушы тұлға емес, ол – көшбасшы, стратег, жаңашыл ойдың иесі. Басқарушылық қызмет инновациямен ұштасқанда ғана білім беру жүйесі жаңа сатыға көтеріледі. Мектептің даму жоспарын құруда бұрынғы қалыптасқан тәжірибеге сүйене отырып қана қоймай, заман талабына бейімделген әдіс-тәсілдерді қолдану қажет. Мысалы, электронды күнделік, қашықтан оқыту платформалары, онлайн тестілеу жүйелері тек оқушылардың білімін бақылауға емес, мұғалімдердің жұмысын жеңілдетуге де ықпал етеді. Мұндай цифрлық құралдарды жүйелі пайдалану білім сапасының артуына тікелей әсер етеді.

Басқарушылық инновациялар ең алдымен педагогикалық кадрлардың кәсіби деңгейін жетілдіруге бағытталуы тиіс. Мұғалім – білім сапасын анықтайтын басты тұлға. Егер ұстаз үнемі ізденісте болып, жаңа әдістемелерді қолдана білсе, оқушының да жетістігі артады. Сондықтан мектеп директоры мұғалімдерге үздіксіз кәсіби даму мүмкіндігін жасауы керек. Бұл мақсатта біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру, тәжірибе алмасу алаңдарын құру, шығармашылық топтар қалыптастыру тиімді нәтиже береді. Сонымен бірге, мектепшілік әдістемелік кеңестерді инновациялық бағытта

USTAZ ENBEGI

жүргізу мұғалімдердің кәсіби әлеуетін нығайтып, оқыту сапасын көтереді. Білім сапасын арттыруда ата-анамен серіктестік қарым-қатынас орнатудың маңызы зор. Басқарушылық инновация ата-ананы тек бақылаушы немесе сырттай қатысушы ретінде емес, мектеп өміріне белсенді араласушы серіктес ретінде көреді. Өртүрлі жобаларға ата-аналарды тарту, ашық пікір алмасу алаңдарын ұйымдастыру, оқушылардың жетістігін бірлесіп талдау – білім беру процесіне жаңа серпін береді. Мұндай ынтымақтастықтың нәтижесінде мектеп, мұғалім, ата-ана және оқушы арасында ортақ мақсат қалыптасады.

Инновациялық басқарудың тағы бір бағыты – оқушылардың тұлғалық дамуына жағдай жасау. Білім сапасы тек пәндік нәтижелермен шектелмей, оқушының шығармашылық қабілетімен, сыни ойлау дағдысымен, өмірлік дағдыларымен өлшенуі тиіс. Осы тұрғыда директор мектепте жобалық жұмыстарды, дебат клубтарын, ғылыми қоғамдарды, өнер және спорт секцияларын дамытуға ерекше назар аударғаны жөн. Оқушыны тек білім алушы ретінде емес, қоғамда өз орнын таба білетін тұлға ретінде қалыптастыру – басқарушылық шешімдердің басты нысаны. Басқарушылық инновацияның тиімділігін бағалауда мониторинг пен талдау жұмыстарының орны бөлек. Оқу үлгерімін, тәрбие сапасын, мектептің жалпы даму көрсеткіштерін жүйелі түрде бақылап, алынған мәліметтер негізінде жаңа шешімдер қабылдау – сапаны арттырудың кепілі. Бұл ретте деректерді сандық форматта жинап, электронды жүйелер арқылы талдау басқару ісін жеделдетіп қана қоймай, объективті ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Жаңашыл басқару мектеп мәдениетін өзгертеді. Қызметкерлердің пікірін тыңдау, олардың бастамаларын қолдау, ашық коммуникация орнату – білім беру ұйымының ішкі ахуалын жақсартады. Мектеп директоры ұжымдағы сенімділік пен ынтымақтастықты қалыптастыра алса, әр мұғалім өз идеясын жүзеге асыруға ұмтылады. Бұл жағдай өз кезегінде оқушының сапалы білім алуына ықпал етеді. Сонымен қатар басқарушылық инновация қоғамның даму бағытымен үндес болуы қажет. Бүгінгі таңда білім беру саласында инклюзивті оқыту, көптілді білім беру, STEM және STEAM технологиялары кеңінен таралып келеді. Осы үрдістерді мектеп тәжірибесіне енгізу оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, олардың болашақтағы кәсіби бейімделуіне мүмкіндік береді. Директор мұндай бастамаларды қолдап қана қоймай, мектепті жаңа идеялардың сынақ алаңына айналдыруы тиіс. Қорыта айтқанда, мектептегі білім сапасын арттырудағы басқарушылық инновациялар – уақыт талабы. Заманауи қоғамда білім сапасын арттыру тек оқушының үлгерімімен өлшенбейді, ол – мектептің жалпы мәдениетімен, мұғалімнің кәсіби деңгейімен, ата-ананың серіктестігімен, басқарудың тиімділігімен анықталады. Сондықтан мектеп басшысы инновациялық басқару тәжірибесін енгізу арқылы тек оқу орнының емес, тұтас қоғамның дамуына үлес қоса алады.

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана
3. Әбиев Ж., Бабаева А., Құдиярова А. *Педагогика*. – Алматы:
4. Сарбасова Қ.С. *Білім берудегі инновациялық үрдістер*. – Алматы: Қазақ университеті

**Атырау облысы, Индер ауданы, Индербор кенті
«Көктем қазақ орта мектебі» КММ
Мектеп директорының ғылыми –әдістемелік
жұмыстар жөніндегі орынбасары
Карабалиева Нургуль Женисовна**

Цифрлық білім беру ресурстарын әдістемелік қызметте қолданудың жолдары

Аңдатпа

Мақалада цифрлық білім беру ресурстарын мектептің ғылыми-әдістемелік қызметінде қолданудың тиімді жолдары жан-жақты қарастырылды. Педагогикалық ұжымның кәсіби дамуын қамтамасыз ету, әдістемелік жұмысты жүйелеу, оқу үдерісін жетілдіру бағытында заманауи технологиялардың маңызы талданды. Сондай-ақ мұғалімдердің құзыреттілігін арттыруға, тәжірибе алмасуды кеңейтуге, оқушылардың жетістігін бағалауды жетілдіруге және инновациялық педагогикалық тәжірибені таратуға арналған нақты тәсілдер ұсынылды.

Кілт сөздер

цифрлық білім беру ресурстары, әдістемелік қызмет, педагог құзыреттілігі, кәсіби даму, инновация, бағалау, тәжірибе алмасу

Білім беру жүйесі күн сайын жаңарып, оқыту үдерісіне жаңа әдістер мен технологиялар еніп жатқан жағдайда, мектептің әдістемелік қызметін ұйымдастыру бұрынғыдан да күрделі әрі маңызды болып отыр. Мұғалімдердің кәсіби деңгейін арттыру, тәжірибе алмасуды жүйелеу және білім сапасын көтеру үшін цифрлық білім беру ресурстарын кеңінен қолдану қажеттілігі арта түсуде. Мектеп директорының ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары ретінде осы бағыттағы жұмысты үйлестіріп, педагогтарға цифрлық мүмкіндіктерді дұрыс пайдалануға жағдай жасау арқылы, әдістемелік қызметтің нәтижелілігі едәуір жоғарылайды. Цифрлық ресурстардың артықшылығы – олар оқу-әдістемелік материалдарға жедел қол жеткізуге мүмкіндік береді. Онлайн кітапханалар, ашық білім беру платформалары, бейнесабақтар мен интерактивті тапсырмалар әрбір мұғалімнің шығармашылықпен жұмыс істеуіне ықпал етеді. Бұрын тек қағаз жүзінде жүргізілетін әдістемелік қор қазір электронды форматта қалыптасып, педагогтарға ыңғайлы орта ұсынуда. Әдістемелік кабинет мұғалімдерге қажетті материалдарды жинақтап қана қоймай, мектептің ішкі тәжірибесін жүйелеудің орталығына айналуы тиіс.

Педагогикалық кеңестер мен әдістемелік бірлестіктердің отырыстарын онлайн өткізу тәжірибесі соңғы жылдары кең таралды. Бұл тәсіл уақыт үнемдеуге мүмкіндік беріп қана қоймай, шалғай мектеп мұғалімдерінің де қатысуына жол ашады. Вебинарлар мен онлайн семинарларда ұстаздар өз сабақтарының үлгілерін көрсетіп, әріптестерінен пікір алып, кәсіби деңгейін жетілдіреді. Осылайша әдістемелік жұмыс дәстүрлі шеңберден шығып, жаңа қарқынға ие болады. Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін арттыру – әдістемелік қызметтің басты міндеттерінің бірі. Қазіргі

педагог тек пәндік біліммен ғана емес, сонымен қатар заманауи ақпараттық құралдарды қолдану дағдысымен де қарулануы қажет. Бұл мақсатта тренингтер, шеберлік сабақтары, қашықтықтан курстар ұйымдастырылып, нәтижесінде ұстаздардың кәсіби өсу траекториясы айқындала түседі. Әсіресе жаңа келген жас мамандар үшін менторлық жүйені цифрлық ортада жүзеге асыру тиімді. Менторлар онлайн платформада кеңес беріп, сабақ үлгілерімен бөліссе, тәлімгерлік жұмысы анағұрлым нәтижелі болады.

Цифрлық ресурстарды пайдалану әдістемелік қызметтің бағалау және талдау бағытында да тиімді. Электрондық тест жүйелері, оқушылардың жетістігін автоматты түрде көрсететін талдау кестелері мұғалімдерге нақты деректер береді. Бұл деректерді зерделеу арқылы әдіскерлер білім сапасын арттырудың нақты жолдарын айқындай алады. Мысалы, қай тақырыптар бойынша оқушылардың қиналатынын немесе қай әдістердің нәтижелірек екенін анықтап, соған қарай түзету жұмыстарын жүргізу мүмкіндігі туады.

Әдістемелік жұмыстағы тағы бір маңызды бағыт – педагогикалық тәжірибені жинақтап, тарату. Бұрын тәжірибе бөлісу тек баспа материалдары арқылы жүзеге асса, қазір мұғалімдер бейнесабақтар түсіріп, презентациялар әзірлеп, электрондық журналдарға мақалаларын жариялай алады. Бұл тәсіл озық педагогикалық тәжірибені жылдам таратудың және әріптестерді жаңа әдістерге үйретудің тиімді құралы болып отыр. Сонымен қатар оқушылардың цифрлық мәдениетін қалыптастыру әдістемелік жұмыстың бір бөлігіне айналуы тиіс. Балалардың интернетті қауіпсіз пайдалануын үйрету, деректерді дұрыс іздеу дағдыларын қалыптастыру, авторлық құқықты сақтау ережелерін түсіндіру – педагогикалық ұжымның ортақ міндеті. Осы тұрғыда әдістемелік қызмет мұғалімдерге арнайы сабақ үлгілерін әзірлеуге көмектесуі қажет.

Әрине, цифрлық құралдарды тиімді пайдалану үшін материалдық-техникалық база жеткілікті деңгейде болуы шарт. Мектептің интернет желісі тұрақты әрі қолжетімді болуы, компьютерлік техника мен интерактивті құралдар толық жабдықталуы маңызды. Әдістемелік қызмет осы ресурстарды дұрыс пайдалануды үйлестіріп, педагогтарға техникалық қолдау көрсетуді де ұйымдастыруы тиіс.

Халықаралық тәжірибені енгізу де педагогикалық дамудың бір бағыты болып отыр. DigCompEdu, TRACK сияқты заманауи үлгілер мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін бағалау мен дамытуға мүмкіндік береді. Әдістемелік қызмет мұндай үлгілерді зерделеп, мектеп жағдайына бейімдеп енгізсе, педагогтардың кәсіби деңгейін халықаралық стандарттарға жақындатуға болады. Демек, цифрлық білім беру ресурстарын әдістемелік қызметте қолдану – білім сапасын арттырудың, мұғалімдердің кәсіби дамуын қолдаудың және педагогикалық тәжірибені таратудың маңызды жолы. Мектеп директорының ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары бұл бағытты жүйелі үйлестірген жағдайда әдістемелік жұмыс жаңа деңгейге көтеріледі, педагогикалық ұжымда шығармашылық орта қалыптасады, ал білім алушылар сапалы білім мен тәрбие алуға мүмкіндік табады.

1. Қазақстан Республикасының «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. – Астана,
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, (өзгертулер мен толықтыруларымен).
3. Әбенбаев С. Ш. **Тәрбие теориясы мен әдістемесі.** – Алматы:
4. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р. М. **Педагогика.** – Алматы: .

**Атырау облысы, Индер ауданы, Индербор кенті
“Көктем” қазақ орта мектебі
Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Ескалиева Ақтолкын Бақытжановна**

Қазіргі білім беру жүйесіндегі оқу-тәрбие үдерісін басқарудың тиімді жолдары

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі оқу-тәрбие үдерісін басқарудың тиімді жолдары қарастырылған. Мектепшілік басқару қызметінің ерекшеліктері, педагогикалық ұжымның кәсіби құзыреттілігін арттыру жолдары, жаңартылған білім беру мазмұнын енгізудегі басшының рөлі талданды. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды пайдалану, ата-анамен серіктестік орнату, оқушылардың жеке қабілеттерін ескеру, тәрбие жұмысын жүйелеу мәселелеріне назар аударылды. Зерттеу барысында оқу ісі жөніндегі орынбасардың кәсіби міндеттері мен жауапкершілігі айқындалып, басқарудың заманауи тәсілдері ұсынылды.

Кілт сөздер

білім беру жүйесі, оқу-тәрбие үдерісі, басқару тиімділігі, педагогикалық ұжым, цифрлық технологиялар, әдістемелік жұмыс, оқушы жетістігі, ата-анамен ынтымақтастық, тәрбие, сапа

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесі үздіксіз жаңарып, жаңа талаптар мен міндеттер қойылып отырған кезеңде мектептегі оқу-тәрбие үдерісін тиімді басқару мәселесі ерекше маңызға ие. Білім сапасын арттыру, оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету және шығармашылық әлеуетін ашу оқу ісі жөніндегі орынбасардың кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Басқару үдерісінің тиімділігі педагогикалық ұжымның бір мақсатқа жұмылуы, жоспарлы жұмыс жүргізуі және оқу бағдарламаларының мазмұнын терең меңгеруі арқылы көрінеді. Осы тұрғыда басқарушының міндеті тек құжаттармен шектелмей, білім алушылардың қабілетін дамытуға бағытталған орта құру болып табылады. Мектеп жұмысының сапасын көтерудің негізгі тетіктерінің бірі – мұғалімдердің әдістемелік ізденістерін қолдау. Басқару қызметін жүзеге асыратын басшы әр педагогтың кәсіби деңгейін бақылап қана қоймай, оны жетілдіруге жағдай жасауы тиіс. Мұғалімнің еңбегін әділ бағалау, озық тәжірибесін насихаттау, жас мамандарға тәлімгерлік ұйымдастыру – оқу-тәрбие жұмысының жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне ықпал ететін маңызды бағыттар. Сонымен бірге әр ұстаздың сабақ беру әдісін зерделей отырып, тиімді тәсілдерді практикаға енгізуге бағыттау басшылықтың басты міндеттерінің бірі болып саналады.

Жаңартылған білім мазмұны оқушының ойлау қабілетін дамытуға, ақпаратты талдауына, қорытынды жасауына және өмірлік жағдаяттарды шешуіне бейімделген. Осы талаптарды іске асыру үшін оқу ісі жөніндегі орынбасар мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсетіп, сабақ жоспарын дұрыс құруға, оқу мақсаттарына сәйкес тапсырмалар әзірлеуге бағыттауы қажет. Әрбір мұғалімнің кәсіби дамуына жағдай жасау білім сапасын арттыруға ғана емес, оқушылардың оқу жетістіктеріне де оң әсерін тигізеді.

USTAZ ENBEGI

Білім беру процесін басқаруда цифрлық технологиялардың орны ерекше. Электронды журналдар мен күнделіктер оқу үлгерімін жедел қадағалауға, ата-аналармен кері байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Қашықтан оқыту тәжірибесі мектептің оқу үдерісін ұйымдастыруда жаңа мүмкіндіктер ашты. Басқарушының міндеті – осы мүмкіндіктерді тиімді пайдаланып, цифрлық сауаттылықты арттыруға жағдай жасау. Оқушылардың онлайн платформаларды дұрыс қолдануын қадағалау, мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін жетілдіру, интерактивті құралдарды сабақта пайдалану – заманауи мектептің дамуындағы маңызды қадамдар.

Оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың тағы бір жолы – оқушылардың жеке қабілетін ескере отырып, сараланған тапсырмалар ұйымдастыру. Басшы педагогикалық ұжымға әр оқушының ерекшелігіне назар аударуды ұсынуы тиіс. Үлгерімі жоғары балаларға қосымша зерттеу жобалары, шығармашылық жұмыстар берілсе, үлгерімі орташа деңгейдегі оқушыларға қолдау көрсету шаралары жүзеге асырылуы қажет. Осылайша мектепте тең мүмкіндіктер қалыптасып, әрбір оқушы өзінің әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың қызметіндегі маңызды бағыттардың бірі – тәрбие жұмысын жүйелі ұйымдастыру. Қазіргі заманда оқушыны тек біліммен ғана қаруландыру жеткіліксіз, оның құндылықтық бағдарын, отансүйгіштігін, рухани-адамгершілік қасиеттерін дамыту қажет. Осы мақсатта мектеп ішінде түрлі мәдени шаралар, спорттық жарыстар, ғылыми жобалар, волонтерлік бастамалар ұйымдастырылуы тиіс. Бұл жұмыстардың барлығы жүйелі түрде жоспарланып, мектептің жалпы даму стратегиясына сәйкестендірілгенде ғана нәтижелі болмақ. Сонымен қатар ата-анамен тығыз қарым-қатынас орнату оқу-тәрбие жұмысының табыстылығына тікелей ықпал етеді. Басқарушы ата-аналарды мектеп өміріне тарту, олардың пікірін тыңдау, бала тәрбиесінде ынтымақтастық орнату арқылы сенімге негізделген орта қалыптастырады. Әрбір ата-ана мектеп жұмысына бейжай қарамай, баласының білім сапасын арттыруға атсалысса, оқушының жетістігі арта түсетіні сөзсіз.

Мектепшілік бақылау жүйесі де оқу ісін басқарудың негізгі тетігі болып табылады. Алайда бақылау үдерісі жазалау құралына айналмауы керек. Ол ең алдымен сапаны арттыру, кемшіліктерді дер кезінде анықтау және оларды түзетуге бағытталуы тиіс. Әділ әрі жүйелі бақылау мұғалімнің кәсіби өсуіне, оқушылардың үлгерімін жақсартуға және мектептегі жалпы тәртіптің сақталуына ықпал етеді. Жалпы қазіргі білім беру жүйесінде оқу-тәрбие үдерісін тиімді басқару – үлкен жауапкершілік жүктейтін міндет. Бұл бағытта оқу ісі жөніндегі орынбасар педагогикалық ұжымды үйлестіріп, заманауи әдістемелерді енгізіп, цифрлық мүмкіндіктерді тиімді пайдаланып, ата-аналармен серіктестік орнатып, оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасауы тиіс. Сонда ғана мектептің білім беру сапасы жоғарылап, тәрбиелік әлеуеті күшейіп, қоғам алдындағы міндетін толық атқара алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана (өзгертулер мен толықтыруларымен).
2. Қазақстан Республикасының Орта білім беру мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы. – Астана: ҚР БҒМ
3. Әбенбаев С. Ш. **Тәрбие теориясы мен әдістемесі.** – Алматы
4. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р. М. **Педагогика.** – Алматы

Ойын әрекеті арқылы баланың эмоционалды саласын қалыптастыру

Мақаланың мақсаты - мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды саласының дамуын қалыптастыру мәселесін өзектендіру және оны шешу жолдарын белгілеу.

Эмоциялар - бұл ішкі жағдайдың, әлеуметтік-психологиялық әл-ауқаттың сыртқы көрсеткіші, мектепке дейінгі жастағы жеке дамудың көрсеткіші. Эмоциялар адамның өзіне және қоршаған әлемге субъективті қатынасын көрсету үшін қажет. Бұл баланың өмірі мен дамуына айтарлықтай әсер ететін эмоциялар: олардың көмегімен қоршаған әлеммен танысу процестері өтеді, бала орналасқан ортаға белгілі бір реакция қалыптасады және соңында адамның жетістігіне және оның қоғамдағы орнына әсер ететін болашақта өзіндік мінез-құлық нормасы бекітіледі.

Эмоциялар таным процестерін реттеудің маңызды факторы екенін көрсететін даусыз дәлелдер бар. Алайда, бала үшін эмоцияларды тану және беру – бұл белгілі бір білімді, белгілі бір даму деңгейін талап ететін өте күрделі процесс.

Мектепке дейінгі балалық шақта эмоциялар дамиды, күрделене түседі және интеллектуалды сипатқа ие болады. Мектепке дейінгі жаста баланың жеке басы нақты қалыптаса бастайды және бұл процесс эмоционалды саланың дамуымен, мінез-құлықтың қызығушылықтары мен мотивтерінің қалыптасуымен тығыз байланысты, сәйкесінше, әлеуметтік ортамен, ең алдымен, дамудың осы кезеңіне тән ересектермен қарым-қатынастармен анықталады.

Эмоционалды жағдайдың тұрақсыздығының себептері өте күрделі. Алайда, олардың көзі, зерттеушілер атап өткендей, ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас ерекшеліктері. Баланың басқалармен қарым-қатынасына наразы болуына байланысты ең тұрақты жағымсыз эмоционалды тәжірибелер пайда болады, олар кейіннен ұзақ уақытқа созылған жағдайда бекітіліп, баланың тұрақты жағымды эмоционалды күйін бұзады. Сондықтан эмоционалды сфераны қалыптастыру мәселесі өзекті болып табылады және оны шешудің тиімді әдістерін іздеуді қажет етеді.

Эмоционалды саланы дамыту үшін әр түрлі сезімдер мен эмоцияларға үйлесімді білім беру, сондай-ақ баланың сезімдері мен эмоцияларын басқаруда қажетті дағдыларды қалыптастыру қажет; баланы өзінің эмоционалды күйлері мен оларды тудыратын себептерді түсінуге үйрету. Ересек мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалды саласының кемшіліктерін қалыптастыру және түзету мектепке дейінгі ұйымның педагогтары мен мамандарының жұмысындағы басым бағыт ретінде қарастырылуы керек.

Әдеби дереккөздерді талдау балалардың эмоционалды сферасын қалыптастырудың көптеген әдістері мен тәсілдері бар екенін көрсетеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың тұрақты эмоционалды жағдайын қалыптастырудың өте тиімді және қол жетімді жолы-әр түрлі көркемдік және шығармашылық әрекеттерді, арт-терапия әдістерін, ертегі терапиясын, музыка, әдеби шығармалар, Жобалық іс-шаралар, ойын сабақтары және т. б.

Мектепке дейінгі жастағы іс-әрекеттің жетекші түрі-бұл ойын, сондықтан эмоционалды саланы қалыптастыру процесінде ойындарды қолдану кең мүмкіндіктер береді. Е.И. Удальцова, Ф.Н. Блехер, А.И. Сорокина, А.П. Усова, В.Н. Аванесова, А.К. Бондаренко және т. б. зерттеулермен ойын оқытуды ұйымдастырудың бір түрі, білімді бекіту әдісі, баланың адамгершілік-еріктік қасиеттері мен эмоционалдық саласын тәрбиелеу құралы болуы мүмкін екендігі анықталды.

Ойынның бірнеше функциялары бар және олардың бірі терапевтік. Ересек мектеп жасына дейінгі балалармен профилактикалық және түзету-дамыту жұмыстарында ересектердің ойын әрекеттерін қолдануы өзектілігін сақтайды, өйткені жетекші іс-әрекет болып табылатын ойын әрекетінде баланың психикасы ол үшін табиғи жағдайда көрінеді, осылайша оның ерекшеліктері мен өзгерістеріне қатысты сенімді мәліметтер алуға мүмкіндік береді.

Ойын әрекеті балалардың оң жеке дамуына мүмкіндік береді. Ойын мектеп жасына дейінгі балаларға әртүрлі толқулар мен қиындықтарға эмоционалды түрде жауап беруге мүмкіндік береді; айналасындағылармен қарым-қатынас сезімін қалыптастыру, олардың ішкі әлемін басқаруға және реттеуге үйрену.

Эмоциялар ойынды қызықты етеді, қарым-қатынас үшін қолайлы климат жасайды, әр балаға оның психикалық жайлылығы үшін қажет тонусты арттырады және бұл өз кезегінде мектеп жасына дейінгі баланың тәрбиелік әрекеттерге және құрдастарымен бірлескен іс-әрекетке бейімділігінің шарты болады.

Сонымен, ойын әрекеті баланың жан-жақты дамуы үшін қажетті психологиялық жағдайлар мен қолайлы жағдай жасайды. Ойын, баланың жақын даму аймағын жасайды, онда жаңа, прогрессивті іс-шаралар пайда болады және ұжымдық, шығармашылық, өз мінез-құлқын ерікті түрде басқару қабілетін қалыптастыру.

Ауызша ойындар-бұл балалардың белгілі бір ерекше жағдайға аяқталуы немесе ертегілердің ұжымдық құрамы немесе кез-келген сөзге әртүрлі бірлестіктерді таңдау. Ойындарды вербализациялау процесінде балаға өзін алаңдататын жағдайларды ауызша білдіруге, оларды бейсаналық саладан ауызша деңгейге ауыстыруға, осылайша аффективті көріністердің деңгейін төмендетуге мүмкіндік беріледі.

Коммуникативті ойындар қарым-қатынас саласын тереңдетуге ықпал етеді және мектеп жасына дейінгі балаларды айналасындағылармен ынтымақтастыққа үйретеді. Зерттеушілер үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдық саласын дамытуда өздерінің және басқалардың эмоцияларын анықтау қабілетіне үлкен орын береді, сондықтан теория мен практикада осы бағыттағы көптеген дидактикалық

ойындар жасалды.

Эмоционалды саланы қалыптастыруда театрландырылған ойындарға үлкен рөл беріледі, өйткені олардың тәрбиелік мәні балалармен осындай ойындарды ұйымдастыра отырып, мұғалім рөлдерді нәтижелі бөлу арқылы баланың нақты позициясына ойын арқылы әсер ете алады. Ойындардағы балалар мимикамен, қимылдармен, қимылдармен кейіпкерлердің әртүрлі эмоционалды күйін жеткізеді.

Мұғалім баланың эмоционалды сферасын байыту үшін жағдай жасауы керек, өз сезімдерін көрсетуге мүмкіндік беруі керек, баланың әлеуметтік және эмоционалды белсенділігінің сарқылмас көзі ретінде толыққанды жеке дамуға қызығушылық танытуы керек.

Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды сферасын қалыптастыруда рөлдік ойындар қолданылады. Мұндай ойындардың маңызды ерекшеліктерінің бірі-жалпы ойын мүдделеріне бағынатын ойын әрекеттерінің еріктілігі. Көрнекті психолог Л.С.Выготскийдің байқауы бойынша, ойында балалар ең аз қарсылық жолымен әрекет етеді, яғни олар өздері қалаған нәрсені жасайды. Сонымен қатар, олар ең үлкен қарсылық арқылы әрекет етуді үйренеді. Балалар қабылданған рөлдерді орындаған кезде, олар әрекеттерді өз жолдарымен қалпына келтіруге тырысады, ересектердің қарым-қатынасы рөлге байланысты мінез-құлық ережелеріне бағынады.

Сонымен, бұл мәселені талдау мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды сферасын қалыптастыру ерекше педагогикалық назар аударуды және оны шешу үшін ғылыми әзірлемелерді іздеуді қажет етеді деген қорытындыға негіз береді. Оны шешудің күшті жолдарының бірі-психоэмоционалды саланы үйлестіру және мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды тұрақтылығын қалыптастыру мақсатында ойын әрекеттерін қолдану. Бірлескен ойындарды үнемі өткізу мектеп жасына дейінгі балаларды жаңа әсерлермен байытады, эмоционалдық саланы, әлеуметтік құзыреттілік дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, олардың жеке басының дамуы үшін маңызды болып табылатын жаңа әлеуметтік тәжірибе береді.

Эмоциялар таным процестеріне арналған бірнеше ойындар:

"Мен жеген кезде қуанамын" ойыны. Мұғалім: "енді мен сенің біреуіңнің атын атаймын, доп лақтырып, мысалы: "Асыл, сен қашан қуанасың?"»

Асыл допты ұстап алып: "Мен қуанамын....»

Асыл қашан қуанатынын айтады, содан кейін допты келесі балаға лақтырады және оның атын атай отырып, өз кезегінде: «(баланың аты), айтыңыз, сіз қашан қуанасыз?»

Бұл ойынды балаларға мұңайу, таңдану, қорқу туралы айту арқылы әртараптандыруға болады. Мұндай ойындар сізге баланың ішкі әлемі, оның ата-анасымен де, құрдастарымен де қарым-қатынасы туралы айтып бере алады.

"**Айна**" ойыны. Мұғалім шеңбер бойымен айна беріп, әр балаға өзіне қарап, күлімсіреп: "Сәлеметсіз бе, бұл менмін!" Орындағаннан кейін, адам күлімсірегенде, аузының бұрыштары жоғары қараған кезде, көздерін осылай көтере алатындығына

USTAZ ENBEGI

назар аударылады, олар кішкентай сілтілерге айналады. Кейбір балалар күлімсіреуді бейнелейді. Оларға ерекше назар аудару керек. Егер бала бірінші рет өзіне жүгінуге қиналса, оны талап етудің қажеті жоқ. Бұл жағдайда айна бірден топтың келесі мүшесіне берілуі керек. Мұндай бала ересектер тарапынан да ерекше назар аударуды талап етеді. Бұл ойынды балаларға мұңайу, таңданыс, қорқыныш және т.б. көрсетуді ұсыну арқылы әртараптандыруға болады.

"Ашуланшақтық" ойыны. Мұғалім: "Енді мен сізге болашақта ашуыңызды жоюға көмектесетін кейбір әдістерді үйретемін. Газетті алыңыз және біреуге қатты ашуланғаныңызды елестетіңіз (кідіртеді). Енді газетті күшпен мыжып, оны бір жаққа лақтырыңыз".

Балалар тапсырманы орындайды, ал мұғалім газетті үйіп, өздерінің ашуын мүмкіндігінше табиғи түрде ұсынатындығына көз жеткізеді. Балалар бір-біріне кесек тастамауы керек. Бұл ойын агрессивті балаларға шиеленісті одан әрі жеңілдетуге көмектеседі.

"Эмоцияны тап" ойыны. Үстелде әртүрлі эмоциялардың пиктограммалары бар. Әр бала картаны басқаларға көрсетпестен алады. Осыдан кейін балалар кезек-кезек карталарға салынған эмоцияларды көрсетуге тырысады. Көрермендер, олар қандай эмоцияны көрсететінін болжап, эмоцияның не екенін қалай анықтағанын түсіндіруі керек. Мұғалім ойынға барлық балалардың қатысуын қамтамасыз етеді.

Бұл ойындар балалардың өз эмоцияларын қалай дұрыс білдіруге және басқа адамдардың эмоцияларын "көруге" болатындығын анықтауға көмектеседі.

Абай облысы, Абай ауданы, Қарауыл ауылы
«Жалпы орта білім беретін мектеп» КММ
Математика пәнінің мұғалімі
Камалова Дана Кайратовна

«7 сыныпта математика пәнін оқыту барысында практикаға бағытталған тапсырмаларды қолдану»

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты — оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру. Бұл дегеніміз, оқушы алған білімін өмірлік жағдайларда тиімді қолдана білуі керек. Осы тұрғыда математика пәнінің рөлі ерекше, себебі математика – күнделікті өмірдің, техниканың, қаржының, ғылымның негізі.

Алайда оқушылар арасында жиі кездесетін мәселе – «математика өмірде неге керек?» деген сұрақ. Мұғалім осы сұраққа нақты мысалдар арқылы жауап беріп, теориялық білімді практикамен ұштастыра білсе, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.

1. Практикаға бағытталған тапсырмалардың мәні мен маңызы

Практикаға бағытталған тапсырмалар:

Оқушыны шынайы өмірмен байланыстырады;

Мәселе шешу дағдыларын дамытады;

Логикалық және сыни ойлау қабілетін арттырады;

Өздігінен шешім қабылдауға үйретеді;

Пәнге деген қызығушылықты арттырады;

Функционалдық сауаттылықты дамытады.

Мұндай тапсырмалар көбіне қаржылық сауаттылық (баға, пайыз, жеңілдік, кіріс, шығыс), кеңістік (өлшем, қашықтық, масштаб), геометриялық түсініктерді қолдану, күнделікті тұрмыстық есептер (уақыт, жылдамдық, жұмыс), статистика және деректермен жұмыс сынды салаларда қолданылады.

Практикалық тапсырмалардың мысалдары

1. Тақырып: Пропорция. Масштаб

Тапсырма:

Оқушылар өз қаласының картасын алып, масштаб бойынша екі нысанның арақашықтығын есептейді.

Мысал:

Картада мектеп пен емхананың арасы 5 см. Масштаб – 1:1000. Нақты арақашықтықты тап.

Шешімі:

$$5 \text{ см} \times 1000 = 5000 \text{ см} = 50 \text{ м}$$

Практикалық маңызы:

Оқушылар картамен жұмыс жасауды, масштабты қолдануды үйренеді. Бұл дағды туризмде, географияда және күнделікті өмірде өте маңызды.

2. Тақырып: Пайыздар

Тапсырма:

USTAZ ENBEGI

Сауда орталығындағы жеңілдіктерді есептеу. Мысалы, оқушы дүкенге барып, 25% жеңілдікпен сатылып жатқан 12000 теңгелік аяқ киімнің жаңа бағасын есептейді.

Шешімі:

Жеңілдік мөлшері: $12000 \times 0.25 = 3000$ тг

Жаңа баға: $12000 - 3000 = 9000$ тг

Практикалық маңызы:

Оқушылар қаржылық сауаттылығын дамытады. Күнделікті өмірде ақшаны тиімді жұмсауға үйренеді.

3. Тақырып: Бөлшектер

Тапсырма:

Оқушы отбасылық бюджетті жоспарлайды. Мысалы, айлық табыстың $1/3$ бөлігін азық-түлікке, $1/4$ бөлігін коммуналдық қызметке, қалғанын басқа шығындарға жұмсау.

Шешімі:

Егер айлық табыс 120 000 теңге болса:

Азық-түлік: $120000 \times 1/3 = 40\ 000$ тг

Коммуналдық қызмет: $120000 \times 1/4 = 30\ 000$ тг

Қалғаны: $120000 - (40000 + 30000) = 50\ 000$ тг

Практикалық маңызы:

Оқушы өз бюджетін жоспарлауға үйренеді, отбасы қаржысына қатысты жауапкершілік қалыптасады.

4. Тақырып: Геометрия (үшбұрыштар, төртбұрыштар)

Тапсырма:

Оқушылар мектеп ауласындағы жер телімін өлшеп, оның ауданын есептейді. Кейін сол жерге гүл егу үшін қанша топырақ, тыңайтқыш қажет екенін анықтайды.

Практикалық маңызы:

Оқушы геометриялық фигуралардың ауданын өмірде қолдануға үйренеді. Бұл — құрылыс, ауыл шаруашылығы салаларында маңызды дағды.

Қорытынды

Практикаға бағытталған тапсырмаларды қолдану – 7-сынып математикасын оқытуда өте маңызды әдіс. Бұл тәсіл оқушының білімін тереңдетіп қана қоймай, оның шынайы өмірге бейімделуіне, ойлау, есептеу, болжау, шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР БҒМ оқу бағдарламасы (ЖМБ 7-сынып математика)
2. Әдістемелік нұсқау хаттар
3. Мұғалімдердің тәжірибесінен алынған тапсырмалар

Астана қаласы
Қадыр Мырза Әлі атындағы
Vinom School мектеп-лицейінің
Биология пәнінің мұғалімі
Хурмангажы Нургул

«Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)» тақырыбы бойынша авторлық элективті курс бағдарламасының ғылыми-әдістемелік негіздері

Аннотация:

Мақалада 9-сынып оқушыларына арналған «Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)» атты авторлық элективті курс бағдарламасының мазмұны, құрылымы және ғылыми-әдістемелік негіздері талданады. Бағдарламада адам ағзасының ішкі ортасы, қан айналым, иммунитет және гомеостаз механизмдері тереңірек қарастырылады. Қазіргі білім беру талаптарына сай бұл бағдарлама оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, ғылыми және дәстүрлі көзқарастарды ұштастыруға бағытталған. Мақалада авторлық бағдарламаның жаңашылдығы, практикалық маңыздылығы, апробация нәтижелері мен қолдану тиімділігі нақты дәлелдермен сипатталған. Сонымен қатар, биология пәнін оқытудағы интеграцияланған және өмірмен байланысты оқытудың әдіс-тәсілдері баяндалған.

Кілт сөздер: авторлық бағдарлама, гомеостаз, ішкі орта, қан айналым, иммунитет, элективті курс, биология, функционалдық сауаттылық, инновациялық әдіс, практикалық бағыт.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушыларға терең, өмірмен байланысты білім беру арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту. Жаратылыстану-ғылыми бағытындағы пәндер, әсіресе биология, адам ағзасының құрылымдық және қызметтік негіздерін түсінуге, салауатты өмір салтын ұстануға, жеке және қоғамдық денсаулық туралы саналы көзқарас қалыптастыруға зор үлес қосады. Осы мақсатта ұсынылып отырған «Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)» атты авторлық элективті курс бағдарламасы – 9-сынып оқушыларына арналған биология пәнінің мазмұнын кеңейтетін, тереңдететін және өмірмен байланыстыратын инновациялық әдістемелік жоба.

Жұмыстың өзектілігі

Бүгінгі таңда оқушылардың физиологиялық процестерге қызығушылығын арттыру, ағзаның ішкі жүйелерінің өзара байланысын түсіндіру, сонымен қатар аурулардың алдын алуға бағытталған биологиялық сауаттылығын қалыптастыру – маңызды қажеттілікке айналып отыр. Бұл бағытта қазіргі ғылым мен дәстүрлі медицина элементтерін біріктіре отырып, тәжірибелік бағытта білім беру – білім берудің сапасын арттырудың тиімді жолы.

Ұсынылған авторлық бағдарлама осы қажеттіліктерді ескере отырып, мектептегі негізгі оқу бағдарламасын тереңдете түседі. Сонымен қатар, COVID-19 секілді

USTAZ ENBEGI

жаһандық мәселелерді мысалға ала отырып, иммундық жүйе мен ағзаның ішкі тұрақтылығы туралы білімді практикалық өмірмен байланыстырады.

Бағдарламаның мақсаты

Бағдарламаның негізгі мақсаты – оқушылардың ағзаның ішкі ортасы мен гомеостаз механизмдері туралы ғылыми ұғымдарын қалыптастыру және осы білімді күнделікті өмірде қолдануға дағдыландыру.

Міндеттері:

1. Ішкі ортаның (қан, лимфа, тін сұйықтығы) құрылымы мен қызметтерін жүйелі түсіндіру;
2. Қан айналым, иммундық және реттеуші жүйелердің өзара байланысын көрсету;
3. COVID-19 секілді аурулар мысалында иммунитет пен гомеостаздың рөлін талдау;
4. Ғылыми және дәстүрлі көзқарастарды салыстыра отырып, денсаулықты сақтау жолдарын ұсыну;
5. Тәжірибелік және жобалық жұмыстар арқылы оқушылардың зерттеушілік және функционалдық сауаттылығын дамыту.

Авторлық «Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)» элективті курсы биология пәні мұғалімдеріне және 9-сынып оқушыларына арналған кешенді оқу-әдістемелік құрал болып табылады. Бағдарламаның негізгі мақсаты – оқушыларға ағзаның ішкі ортасы мен оның тұрақтылығын қамтамасыз ететін гомеостаз жүйесінің маңыздылығын түсіндіру, сонымен қатар биологиялық теориялық білім мен практикалық дағдыларды қалыптастыру. Оқу үрдісі барысында заманауи педагогикалық технологиялар мен инновациялық әдістер қолданылып, оқушылардың белсенділігін, өздігінен ізденуін және сыни ойлауын дамытуға ерекше көңіл бөлінді.

Бағдарлама құрылымы мен мазмұны білім берудің жалпы стандарттарына сәйкес, әрі оқушылардың жас ерекшелігі мен пәндік дайындығына бейімделген. Оқу материалдары теория мен практика арасындағы байланысты нығайтуға бағытталған, бұл оқушылардың алған білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдана алу қабілетін арттырады. Практикалық сабақтар мен жобалық жұмыстар оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытып, биология ғылымына деген қызығушылығын күшейтті.

Ғылыми-әдістемелік негізі

Бағдарлама модификациялық деңгейде жасалған. Ол мектептің базалық оқу бағдарламасына сүйене отырып, мазмұнды кеңейтуді, тереңдетуді көздейді. Оқу мақсаттары 9-сыныптың жаңартылған білім мазмұнына негізделіп таңдалған. Әр бөлімде оқушылардың жас ерекшелігі мен білім деңгейі ескерілген. Сабақтарда QR-код, цифрлық платформалар, модельдеу, симуляция, постер, мини-жоба, эссе, карталар сияқты инновациялық әдістер қолданылады.

Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Бағдарлама 4 бөлімнен, 34 сағаттан тұрады:

1. Ішкі ортаның құрылысы мен қызметі (7 сағат)
2. Қан айналым жүйесі және реттелуі (8 сағат)
3. Иммунитет және аурудан қорғану (10 сағат)
4. Гомеостаз және оның сақталуы (9 сағат)

Әр бөлімде теориялық сабақтармен қатар практикалық, зертханалық және жобалық жұмыстар қарастырылған. Мысалы, “Иммунитет картасын жасау” немесе

USTAZ ENBEGI

“Гомеостазды сақта” атты симуляциялық ойындар арқылы оқушылар биологиялық процестерді модельдей алады.

Жаңашылдық элементтері

- Ғылым мен дәстүрлі медицинаны кіріктіре оқыту;
- Оқытудың заманауи әдістерін қолдану (цифрлық симуляция, QR-код, Padlet, Canva т.б.);
- Пәнаралық байланыс (биология + информатика, денсаулық сақтау, экология);
- Өмірлік дағдыларды дамытуға бағытталған тапсырмалар (шешім қабылдау, зерттеу, сараптау);
- Дәстүрлі емдеу тәсілдерін (қымыз, саумал, шөппен ем) ғылыми негізде талдау.

Практикалық маңыздылығы

Бағдарламада ұсынылған материалдар – сабақ жоспары, бағалау парақтары, тапсырмалар үлгілері, тест, жоба критерийлері – мұғалімнің күнделікті жұмысында тікелей қолдануға болатын дайын ресурстар. Сонымен қатар, оқушылардың физиология, медицина, биотехнология салаларына қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Бағдарлама арқылы денсаулықты сақтау, алдын алу, иммунитетті күшейту жолдарын түсінетін, сауатты тұлға қалыптастыру көзделеді.

Апробация нәтижелері

Бағдарлама 2024–2025 оқу жылында Астана қаласы, Қадыр Мырза Әлі атындағы BINOM School мектеп-лицейінде 9-сынып оқушылары арасында апробациядан өтті. Элективті курс аптасына 1 рет, 34 апта бойы өткізілді. 20 оқушы қамтылды. Бағдарлама соңында жүргізілген қорытынды тест нәтижесінде:

- Курсты меңгеру деңгейі – **90%**
- Жүрек жұмысы, иммунитет, гомеостаз тақырыптарында **оқушылардың түсіну деңгейі 40%-дан 85%-ға өсті**
- Бағалау парақтары, рефлексия, ауызша сұхбат нәтижелері – жоғары мотивация мен қызығушылық көрсеткен

Осылайша, бағдарлама оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, биологияның өмірмен байланысын терең түсінуге жол ашты.

Бағалау және мониторинг жүйесі

Бағалау критериялды жүйеге негізделген. Әр тапсырмаға бағалау парағы жасалған. Бағалау түрлері:

- Ауызша сұрақтар
- Топтық жұмыс нәтижесі
- Презентация, постер қорғау
- Эссе жазу
- Тест (бөлім соңында)
- Жобалық жұмыс (қорытынды сабақта)

Диагностикалық нәтиже ретінде бастапқы және қорытынды бағалар, өзіндік талдау және мұғалімнің кері байланысы салыстырылды.

"Ағзаның ішкі ортасы және оның тұрақтылығы (гомеостаз)" атты авторлық элективті курс бағдарламасы – қазіргі заманғы білім беру талаптарына сай, биологияны тереңірек және өмірмен байланыстыра оқытуға бағытталған әдістемелік еңбек. Бағдарлама теорияны тәжірибемен ұштастыра отырып, оқушыны зерттеуші, ойланушы, өз денсаулығына жауапты тұлға ретінде тәрбиелеуге бағытталған. Апробация

нәтижелері мен кері байланыстар бағдарламаның тиімділігін дәлелдейді. Жинақталған тәжірибе негізінде бұл бағдарламаны еліміздің басқа мектептеріне енгізу орынды және өзекті.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абдуллаев, М.С. Биология пәні бойынша оқулық: 9-сынып / М.С. Абдуллаев. — Алматы: «Атамұра», 2020. — 256 б.
2. Дәрібаев, А.Т. Адам физиологиясы: оқу құралы / А.Т. Дәрібаев. — Алматы: «Мектеп», 2018. — 320 б.
3. Назарбаев З.Ғ. Биология: Жалпы биология / З.Ғ. Назарбаев. — Нұр-Сұлтан: «ҒЫЛЫМ», 2021. — 280 б.
4. Карпов, В.В. Анатомия человека / В.В. Карпов. — Мәскеу: «Медицина», 2019. — 400 б.
5. Мусаев, Б.Қ. Қан айналым жүйесі және гомеостаз / Б.Қ. Мусаев. — Алматы: «Ұлан», 2022. — 150 б.
6. Рамазанова, Е.К. Иммунитет және оның маңызы / Е.К. Рамазанова. — Алматы: «Білім», 2019. — 200 б.

Астана қаласы әкімдігінің
«Қайым Мұхамедханов атындағы
№90гимназия» ШЖҚММК
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Абдраманова Гульжанат Асановна

Тұлғатану курсына ұлттық құндылықтарды кіріктіру әдістемесі:

Қайым Мұхамедханов шығармашылығына арналған курс мысалында

Аңдатпа: Бұл ғылыми мақалада мектеп оқушыларына қазақтың ірі тұлғаларының бірі Алаштанушы, Абайтанушы, Шәкімтанушы, Мұхтартанушы ғалым, текстолог Қайым Мұхамедхановтың шығармаларын оқыту арқылы ұлы тұлғалар арасындағы сабақтастық, тарихи рухани үндестік пен ұлттық құндылықтарды кіріктіре оқыту қарастырылады. Курс бағдарламасында Қайымның Абай мұрасын қалыптастырудағы тұлғалық болмысын, даралық қабілетін, ұлтқа қызмет етудегі ұлы істерін насихаттау, дәріптеу, ғибрат алу, өнеге тұту мақсаты көзделген. Абай мектебін, мұражайын құрудағы және оның шығармаларын жинақтауда текстологиясымен айналысқан ғалым Қайым тереңнен бойлап, Абайдан қалған жәдігерлерді жинақтап, алғаш Абай мұражайын қалыптастырды. Қазақ әдебиетінің дамуына үлес қосқан ұлы тұлғаардың еңбектерін сақтап, бүгінгі күнге жеткізу жас ұрпақтың өмір сүруге, еңбектенуге, адалдыққа, құрметке, өз еліне қызмет жасаудағы азаматтық борышқа үйретіп, Аталған мақала мектеп оқушыларыны үшін Қайым мұрасын тереңнен тануға көмектеседі деген ойдамыз.

Түйін сөздер: тұлғалар сабақтастығы, ұлттық құндылық, Қайым еңбегін насихаттау.

Кіріспе

Бүгінгі білім жүйесінің үдерісінде құндылыққа негізделген білім беру мәселесіне аса мән берілуде. Мектептегі негізгі пәндерге құндылықты кіріктіріп оқыту тәжірибеге енгізілді. Мектеп оқушыларына тұлғалар еңбегін таныту тек қазақ әдебиеті пәнінде ғана емес, оқу жоспарындағы вариативті сағаттар негізінде арнайы оқу бағдарламалары арқылы да іске асырылады. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында көрсетілгендей, жалпы орта білімнің негігі мақсаты –кең ауқымды дағдыларға ие оқушы тұлғасын үйесімді қалыптастыру және дамыту. Кең ауқымды дағды дегенде сыни ойлауы, талдауы, мәселені талқылауы, шешім қабылдауы, ақпараттарды өңдей алуы т.б. жатқызсақ, дағдыланған оқушы бойында адами құндылықтармен қатар ұлттық құндылықтарымыз қалыптасады. Құндылықтардың қалыптасуына әсер ететін факторлардың бірі- тарихи тұлғаларымызды тану, олардың рухани үндестігін саралап, өнеге-тағылым алу. Осындай тұлғалар арасындағы сабақтастықтың маңызы мен қоғамда алатын орнын айрықша Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Семей қаласында Мұхтар Әуезов пен Қайымұхамедхановқа арналған «Ұстаз бен шәкірт» ескерткішін ашу салтанатында айқын атап көрсетті. «Бұл – ұстаз бен шәкірт, аға мен

іні арасындағы рухани бірліктің символы. Шын мәнінде, қос алыпты бөле-жарып қарау мүмкін емес. Олар Абай мұрасын зерттеп, дәріптеуге өлшеусіз еңбек сіңірді. Төл әдебиетімізді жаңа белеске көтерді. Мұхтар Әуезов Абайды, Абай арқылы қазақты бүкіл әлемге танытты. Ұлы ойшылдың көркем бейнесін сомдап, оның асыл мұрасын адамзаттың ортақ қазынасына қосты. Жазушының әр туындысы жұртымыздың жүрегінен өшпес орын алды. Мұхтар Әуезов – әлем әдебиетінің шыңына көтерілген қаламгер. Ал Қайым Мұхамедханов – ұлы жазушының жақын серігі әрі шәкірті. Ол бүкіл ғұмырын Абайтану, Шәкәрімтану және Алаштану ғылымына арнады. Қуғын-сүргінге ұшыраса да, тағдырдың сынағына қарсы тұрып, еліне адал қызмет етті» [8] – деп ең жоғары бағасын беруі, бүгінгі жас ұрпаққа тәлімі мол шынайы тарихтағы тұлғалар арасындағы ұлы байланыс ұлттық құндылық деңгейіне жеткенінің дәлелі.

Яғни, мектеп оқушыларында қазақ әдебиеті пәнінен оқу стандартына сәйкес мектеп бағдарламасында қарастырылған қазақ ақын-жазушыларының (Абай, Мұхтар, Шәкірім, ұлт зиялылары Ахмет, Мағжан, Міржақып т.б.) еңбектерін, әдеби шығармаларын, өлеңдерін оқыту арқылы ішкі мазмұнындағы құндылықтар мен тәрбиелік мәні бар ой-түйіндерді талдап, саралап, зерделеу барысында өзіндік сыни көзқарастары қалыптасады. Соның ішінде бүгінгі таңда мектеп оқушылары білуі тиіс, ірі тұлғалардың бірі-Абай мұрасын қалыптастырған абайтанушы, алаштанушы, ғалым Қайым Мұхамедханов.

Оның қазақ халқына сіңірген еңбегін, қазақ әдебиетіне, оның ішінде Абайды тануға қосқан ерен үлесін, оның еңбектерінің, зерттеулерінің бүгінгі ұрпақ үшін маңызын, дәл қазіргі уақытта «Адал азамат» ретінде оқушыға берер тәлімі, тағылымы, өнегесін насихаттау, таныту, дәріптеу де өзекті болмақ. Тұлғатану курстарына ұлттық құндылықтарды кіріктіру мәселесінде Қайым Мұхамедхановтың шығармашылығын насихаттауға арналып жазылған «Қайым – ғылым мектебі» оқу бағдарламасын 7 – сыныптарға мектептің үлгілік оқу жоспарындағы вариативті сағат ретінде оқыту қарастырылған.

Қайым туралы ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы «Бұл бала біздің есімімізді жаңғыртады»-деп тегін айтпаса керек. Кезінде Қайымның әкесі Мұхамедхан алаш зиялыларымен бір толқында болып, білім мен ғылымның дамуындағы идеяларына серпін беріп, қолдау көрсете білген білімді азамат еді. Бала Қайымның болашақта ғалым Қайым болатынын, Алаш қайраткерлерінің идеясын әрі қарай жалғастырып, еңбектерін қайта жаңғыртатын ірі тұлғаға айналып, білім мен ғылымды дамыту жолында үлкен еңбек атқаратынын болжаған.

Қайым Мұхамедхановтың шәкірті, белгілі алаштанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор Тұрсын Жұртпай «Қайым Мұхамедханов - Абайдың інісі, Алаштың ірісі»- деп ұстазына үлкен баға беріп, оның өмір сүрудегі ұстанымын терең түсініп, халқына қызмет етудегі құндылығынан үлгі ала білді. Редакторы ретінде ұстазының шығармалары мен еңбектерін «Қайым Мұхамедханов» көптомдық шығармалар жинағынына жинақтауға атсалысты.

Шығармалар жинағында отбасылық мәліметтер, Қайымның әкесі Мұхамедханның алаш зиялыларымен байланысы, аудармалары, өлеңдер жинағы, әсіресе Абай мұрасын зерттеудегі ғылыми мақалалары, Абай мұражайының қалыптасуы, Абай ұрпақтары туралы ғылыми және маңызды ақпараттар берілген. Мектеп оқушыларына Қайым туралы мол мағлұмат беруде 10 көптомдық жинақтың маңызы зор. Қайымның ғылыми жолға түсуі, қазақ әдебиеті мұрасына қосқан үлесі жайында қызы Дина

Қайымқызының «Ұстаз бен шәкірт» кітабында [7] Абай, Мұхтар, Шәкәрім арасындағы сабақтастық Қайымның ғылыми ізденістерінің нәтижесіндегі еңбектері қарастырылған. Оқу бағдарламасын оқыту кезінде бұл еңбектің тиімділігі тарихи деректер, нақты оқиғалар және естеліктер оқушының Қайымды тани түсуіне үлкен ықпалын тигізіп, ғылымилыққа, зерттеу жұмысына бағыттай түседі. Абай шығармаларына, ақындығына, философиясына терең үңіліп зерттеу жасаған оқушы Қайымның еңбегінен Абайдың тұлғалық ерекшелігін танып шығады. Қайымның қазақ халқы үшін жасаған ең үлкен әрі баға жетпес еңбегі Абай мұрасының сақталуына, қалыптасуына қосқан үлесі болды. Абай мектебін, Абай мұражайын ашып, Абай шығармаларын зерттеп, алғашқы текстология саласын дамытқан кезеңі. Бүгінде Абай шығармаларының бұрмаланбай дұрыс сақталуына, келешек ұрпаққа сол қалпында насихатталуына себепкер болған еңбектерінің құндылығына оқыту барысында ерекше тоқталып, ұлы тұлғаларды танытқан қайсар Қайым туралы бүгінгі мектеп оқушыларының біліп, оқып өсуіне мүмкіндік туғызу қажет. Бағдарламаның негізгі идеясы- Қайымның еңбектері арқылы Абай, Шәкәрім, Мұхтар арасындағы Ұстаз бен шәкірттің байланысын, тереңнен зерделеп, ұлы тұлғалар мұрасын насихаттау. Абайдың тұлғалық өсу бейнесін Мұхтар Әуезов өзінің «Абай жолы» роман-эпопеясында балалық шақтан даналыққа шаққа дейінгі болмысын паш етсе, Қайым Мұхамедханов- сол мұраның мұражай болып ашылуына, мектеп болып қалыптасуына бірден-бір атсалып, зерттеген Абайтанушы ғалым. Сондықтан Тұлғалар арасындағы сабақтастық тұрғыдан қарастырсақ, Абай – Мұхтар-Қайым тағдыр мен тарих өзі байланыстырған құндылық тұрғысынан, рухани табысқан, үндескен тұлғалар.

Қайым Мұхамедхановтың ақындық жолын танытуда, оқушыларды көркем сөйлеуге, мәнерлеп оқуға құштарлығын дамытуға «Алдымда ақын Абай- Темірқазық» өлеңдер жинағын қолдану, оқытудың ұтымды әдістемесі бірі ретінде қарастырылған. Ақын өлеңдері «Ұстазыма», «Адамшылық, «Сегіз сырлы, бір қырлы жолдасқа», «Батыр аға», «Орындалған өсиет» өлеңдері арқылы оның бойындағы қазақ халқының ұлы тұлғалары үшін жанкешті тағдырға табандылықпен қарсы тұрсы тұрған ғалымды, қайсар рухты қайсар Қайымды, бабалар мұрасын келер ұрпаққа танытуға асық болған адал азаматты үлгі етуге болады. Мысалы, «Орындалған өсиет» [2,696] деген өлеңінде ақын Абайды өзіне ұстаз ретінде үлгі тұтып, өз өміріне бағыт-бағдар ретінде суреттейді:

Өлеңін асыл сөздің кеткен жазып,

Бойға қуат, жаныма болған азық.

Қалам алсам қолыма, өлең жазсам,

Алдымда ақын Абай-Темірқазық! –деген өлең жолдарында айқын айтып өтеді. Қайымның жас кезінен халыққа жақын болуы, оның ішінде Абайға жақын болуы тегін емес емес. Бала күнінен отбасында әкесі Мұхамедхан алаш зиялыларымен бірге кездесіп, дастархандас, дәмдес болып, мақсаты бірге өрбіген, елдің ертеңіне алаңдаған Алаш азаматтарына қолдау көрсеткенін көріп өскен. Отбасындағы құндылық әкеден балаға берілген. Қайымның жас кезінде –ақ зиялы әрі білімді ортадан алған тәлімі өмірлік ұстанымына айналды.

Әдебиеттерге шолу: Тұрсын Жұртбай, Ербол Ісләмұлының жинақтаған еңбектері «Қайым Мұхамедханов» 10 томдық жинақтарынан 1,3,8 том.

Дина Мұхамедханованың «Ұстаз бен шәкірт» жинағы, «Әдебиет» порталынан алынған дереккөздер.

USTAZ ENBEGI

Зерттеу әдіснамасы: Қазақ әдебиетін пәнін оқытуда әсіресе, тұлғатану -ұлттық құндылықтарды кіріктіру мәселесі Қайым Мұхамедхановтың шығармашылығын насихаттау мысалында қарастырылды. Жалпы орта мектептердің үлгілік оқу жоспарына 7-сынып оқушыларына арналған «Қайым –ғылым мектебі» оқу бағдарламасы енгізіліп, ұлттық құндылықтарды дәріптеу, Абай, Шәкәрім, Мұхтар сияқты ұлы тұлғаларға деген құрмет, оларды дәріптеу, асыл мұраларын сақтау Қайым Мұхамедхановтың ғылыми еңбектері, өлеңдері, ғылыми ізденістері арқылы оқытуға болатынын зерделенді. Оқушылардың белсенділігін, оқытудың сапасын артыру мақсатында оқыту тиімді тәсілдері сауалнама, топтық жұмыстар, ойын әдістері, дебат, сыни ойлау тәсілдері, ЖИ әдістері, саяхат әдістері қарастырылып, тәжірибеге қолданылды.

Мысалы, мектеп оқушыларынан Қайым Мұхамедханов туралы қандай түсініктері барын анықтау мақсатында кіріс сауалнамасы алынған болатын. Әр 7- сыныптардан 5 оқушыдан, жалпы 25 оқушы тартылды. Сауалнама 3 сауалдан құрастырылды.

Қайым Мұхамедхановтың кім екенін білесіз бе? Абай мұражайын алғашқы ашқан ғалымды білеіз бе? Абай өлеңдерінің текстологиясын алғашқы зерттеген ғалымды білесіз бе? Оқушылар білу деңгейінде құрастырылған сұрақтарға төмендегідей жауап берді. (1-сурет)

1-сурет. Алғашқы сауалнама нәтижесі

Сауалнама нәтижесі көрсеткендей, бүгінгі таңда мектеп оқушылары үшін ұлт зиялысы ретінде, ғалым ретінде Қайым Мұхамедханов туралы ақпараттары өте аз, екенін көрсетті. Қайым жайында тұрақты ой, көзқарас қалыптасуы үшін де «Қайым-ғылым мектебі» оқу бағдарламасын оқытудың маңыздылығы құндылыққа негізделген білім мен тәрбие беру. Біріншіден, 7- сынып оқушылары Қайым еңбектері арқылы адалдыққа, құрметке, өз еліне қызмет жасауға үйренеді. Екіншіден, ұстаз бен шәкірт арасындағы әдеби-рухани байланыс бүтін бір халықтың ұлттық мұрасын сақтауға кілт болады.

Қайым Мұхамедхановты тұлға ретінде таныту оқыту бағдарламасында үш бөлімнен тұрды.

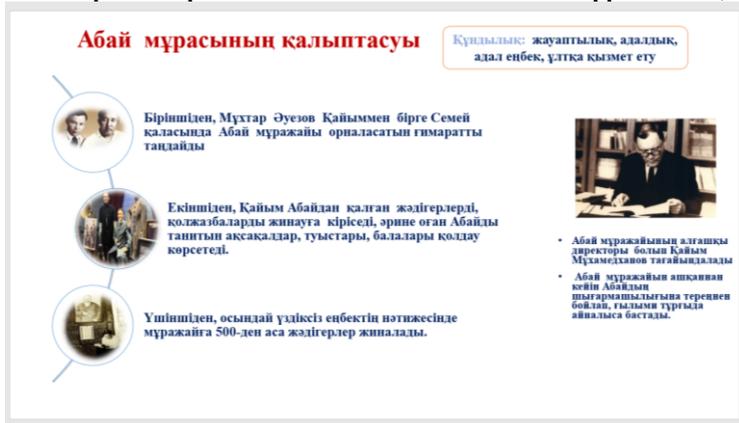
2-сурет . Алғашқы қадам.

Оқытудың ең тиімді тәсілі ретінде ұрпақтар сабақтастығы қарастырылды. Абай мұрасын зерттеудегі ғалым басты қадамдарды жоспарлауы және адам бойындағы құндылықтары ұлтқа қызмет ету, адал еңбек дәріптеледі.

3-сурет. Ұстаз жоспары.

Бұл бөлімде Қайымның Абай мұрасын қалыптастыруда оқытудың зерттеу кезеңдерін қарастырылады. Бірінші, Абайдың ұрпақтары мен шәкірт ақындарының еңбектерін жинап, зерттеп, зерделеуді көздеген. Екінші, Абайдың ұрпақтары мен шәкірт ақындарының еңбектерін жинап, зерттеп, зерделеуді көздеген. Үшінші, ең маңызды әрі күрделі жоспарының бірі- Абай шығармаларының текстологиялық тұрғыдан, түпнұсқа жазбаларын сақтау еді.

4-сурет. Абай мұрасының қалыптасуы.

Бұл бөлімде оқытудың тиімді тәсілі Қайымның Абай мұрасын қалыптасу сатылап көрсетілген.

- Біріншіден, Мұхтар Әуезов Қайыммен бірге Семей қаласында Абай мұражайы орналасатын ғимаратты таңдайды.
- Екіншіден, Қайым Абайдан қалған жәдігерлерді, қолжазбаларды жинауға кіріседі, әрине оған Абайды танитын ақсақалдар, туыстары, балалары қолдау көрсетеді.
- Үшіншіден, осындай үздіксіз еңбектің нәтижесінде мұражайға 500-ден аса жәдігерлер жиналады.
- Төртіншіден, Абай мұражайының алғашқы директоры болып Қайым Мұхамедханов тағайындалады
- Бесіншіден, Абай мұражайын ашқаннан кейін Абайдың шығармашылығына тереңнен бойлап, ғылыми тұрғыда айналыса бастады.

Талқылау: Бағдарламаның оқытудың құндылығы - Қайымның Абай мұрасын зерделеуге, жинақтауға бетбұрыс жасауына зор ықпал еткен ұстазы Мұхтар Әуезов арқылы Абайды сүйіп, танып, ұлы ғылымға бетбұрыс жасады.

Педагогикалық тәжірибенің тиімділігін көрсетуде бірнеше деректер келтірілген. Соның бірі «Әдебиет» порталында Қайым Мұхамедхановтың өмір деректерінен маңызды деген 10 дерек жинақталып, жазылған. [3] Соның ішінде бесінші дерегінде, 30-жылдардағы қиын кезеңдер Абай шығармаларын айналып өтпегенін және Абайды көрген жандардың да қатары сиреп бара жатқанын айтып, Абай шығармаларын жүйелеу, зерделеу, жианқтау үшін Мұхтар Әуезов жас Қайымға арнайы тапсырма берген деп келтірілген. Мұндағы басты мақсатта Абай мұрасының толыққанды сақталып қалуын, өршіп тұрған жаладан арашалап, шығармашылығын сақтап қалу маңызды болады. Ұстазынан тапсырма алған Қайым бұл жұмысқа белсене кіріседі. Қайым Абай мұрасын жинақтауда өзінің бағытын нақтылап, бұрмаланбау үшін үш бағыттағы әдіспен жүргізеді. Алдымен Абай мұрасының дұрыс сақталуы үшін Абай мұражайын жасақтауды жоспарлайды, Содан кейін Абайдың ұрпақтары мен шәкірт ақындарының еңбектерін жинап, зерттеп, зерделеуді көздеген. Енді ең маңызды әрі күрделі жоспарының бірі- Абай шығармаларының текстологиялық тұрғыдан, түпнұсқа жазбаларын сақтау еді. Жас Қайым үшін бұл артылған жауаптылық, міндет өте күрделі әрі қиын жолмен іске асады. Себебі, сол кездегі саясаттың әдебиетімізді дамытуға емес, керісінше қазақтың ұлы деген тұлғаларының шығармаларын теріске шығарып, жарыққа шығармауды мақсат екен кезең. Осындай қиын-қыстау уақытта Қайым Мұхамедхановтың қазақ халқының мәдениеті мен әдебиет саласына жасаған үлкен еңбегі Абай мұражайын құруға атсалысуы еді. Бұл мұражай несімен құнды болды? Біріншіден, Мұхтар Әуезов Қайыммен бірге Семей қаласында Абай мұражайы орналасатын ғимаратты таңдайды, екіншіден Қайым Абайдан қалған жәдігерлерді, қолжазбаларды жинауға кіріседі, әрине оған Абайды танитын ақсақалдар, туыстары, балалары қолдау көрсетеді. Осындай үздіксіз еңбектің нәтижесінде мұражайға 500-ден аса жәдігерлер жиналды. Осы мұражайдың алғашқы директоры болып Қайым Мұхамедханов тағайындалады. Қайымның тағы бір ерекшелігі Абай мұражайын ашқаннан кейін

Абайдың шығармашылығына тереңнен бойлап, ғылыми тұрғыда айналыса бастады. Мұражайға қойылған ғылыми мәліметтер, құжаттар, жыл сайын көбейе түсті.

Абай мұрасының өміршендігі мен насихатталуына, келер ұрпаққа дәріптелуіне қатысты Қайым Мұхамедхановтың тағы бір ерекше еңбегі- ұлы Абайдың ақын шәкірттері мен ізбасарларына, әдеби мектебіне алғаш рет ғылыми тұрғыда жүйелеп, негіздеме жасаған. Бұған дейін Абайдың шығармашылығы және оның тәлімін алған қаншама ақындардың сазгер, әншілердің де шығармалары жүйеленген болатын.

Қайым Мұхамедханов- Абайдың ақын ұлдары мен шәкірттерінің шығармаларын жинақтап, ретке келтіріп, ғылым тіліне айналдырған ғалым. Алғашқыда ұстазы Мұхтар Әуезовтің тапсырмасымен басталған Абай мұрасын зерделеу, зерттеу жұмысы үлкен ғылыми диссертацияға айналып, ғалымды Абайтанушы деңгейіне жеткізді. Бұл жолдарда Қайым Мұхамедхановқа небір айыптар тағылып, түрмеге түсіп қиын уақытты бастан кешеді. Табандылық пен ұстазға деген құрмет, шексіз сенім оның өз ұстанымынан айныта алған жоқ. Осылай Ұстаз бен шәкірт арасындағы байланыс Абай мұрасынан басталып, Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» эпопеясының жазуына септігін тигізіп, ғұлама ғалымдардың еңбегін өз халқына таныта түсті.

Қайым Мұхамедхановтың Абай мұрасын сақтаудағы тағы бір ерекше ғылым саласына енгізген еңбегі текстология саласын қалыптастыруы еді.

Қайым Мұхамедханов ғұмыр бойы Абай сөзінің түпнұсқасын сақтаумен айналысты. Абай өлеңдері мен поэмаларына текстологиялық талдау жүргізіп, әрбір шығармасына ғылыми түсініктеме жазды, ұзақ жылдар бойы бір басылымнан екінші басылымға көшетін жаңсақтықтар мен қателерді жөндейді. Сонымен бірге, ғалым Абайдың белгісіз болып келген 31 шығармасын тауып, олардың Абайдікі екенін дәлелдейді. «Ұстаз бен шәкірт» жинағындағы[4] өмір дерегінде осындай қайсарлықтың, табандықтың нағыз шынайы бейнесі жазылған.

Нәтижелер: Мектептің үлгілік оқу жоспарына енгізілген «Қайым-ғылым мектебі» оқу бағдарламасын тұлғалар арасындағы сабақтастықты құндылық негізінде кіріктіре отырып оқыту көзделді.

Жаңа Қазақстанның бүгінгі тарихында мектеп оқушыларына тарихтың тұнығында жатқан, талай тұлғаларды таныту, олардың еңбектерін жарыққа шығаруды жаңаша форматта қарастыру, насихаттау басты міндет. Қайым еңбектеріндегі Абай, Мұхтар, Шәкәрім мұрасын насихаттаудағы ғылыми ізденістері мен еңбектерін танытудың, оқытудың жаңа бір әдісі – ол сабақта белсенді, интерактивті, инновациялық әдістерді қолдану болып табылды. Қазіргі заманауи уақыттағы сандық технологиялар, түрлі білім беру платформалары, жасанды интеллект, гемификация әдістерін, гибридті оқыту тәсілдерін кеңінен қолдану практикалық жұмыстар қарастырылды.

«Қайым-ғылым мектебі» оқу бағдарламасын оқытудың ерекшеліктеріне мұражай сабақтар, дебат, экскурсия сабақтар енгізілген. Буктрейлер, бейне жазбалар, жоба-зерттеу жұмыстарын шығармалылықпен жасайды. Мектеп оқушылары Абайды, Мұхтарды, Шәкәрімді - Тұлғаларды тануды Қайым еңбектері арқылы білімдерін толықтыра түседі.

Екі жылдан бері «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы барлық мектептер тәжірибесіне еніп, қолданыста жұмыс жасап жатыр. Мұның басты идеясы - өскелең ұрпаққа құндылыққа негізделген тәрбие мен білім беру. Құндылық – ол өткен тарихта,

USTAZ ENBEGI

бабалар өсиетінде, ұлылар еңбегінде, отбасылық өнегеде, асыл сөздерімізде, ұлттық тәрбиемізде.

Тұлғаларды танытудағы «Қайым -ғылым мектебі» оқу бағдарламасының да басты мақсаты аталған құндылықтарды Қайым шығармаларын оқыту барысында қарастырылды. Бағдарлама аясында оқушылар Абай мұрасының сақталуы және Қайымның ғылым жолындағы еңбегін, халыққа жасаған адал қызметін, отбасынан алған өнегесін, алаш зиялыларынан алған тағылымын, өмірлік ұстанымын, адал еңбек жолында қайсарлығын танып, өз бойларына құндылық ретінде сіңіреді.

Жыл соңында алынған шығыс сауалмасында 7 сынып оқушылары 100 % Қайым Мұхамедхановтың кім екенін білді, ғалымның еңбектерін 98 % және қазақ халқына, қазақ әдебиетіне, Абай мұрасын қалыптастырудағы еңбегін 100% толық танысып, талқылауға зерттеуге қатысып шықты. Нәтижесінде «Тұлғаны тану» шарасына 25 оқушы қатысып, басқа да оқушылардың тануына ықпал жасады. «Қайым оқулары» сайына 3 оқушы қатысты. Мектебімізде «Қайым» ғылыми-зерттеу орталығы, оқушыларға арналған «Қайым» мәнерлеп оқу үйірмесі ашылды.

Қорытынды: Алаштанушы, Абайтанушы, Мұхтартанушы, Шәкәрімтанушы Қайым Мұхамедханов еңбектерінен жинақталған «Қайым –ғылым мектебі» оқу бағдарламасы 34 сағатқа арналып жасалынған. Соның ішінде Қайым мен Абай , Қайым мен Мұхтар, Қайым мен Шәкірім арасындағы тығыз әрі терең байланыстың, ұрпақтар сабақтастығының нақты дәлелдерін көрсетіп, оқушының бойына қайрат, жігер, рух қалыптастырды. Ұстаз бойындағы құндылықты шәкірті қалай өнеге тұтқанын, өмірлік ұстанымы ретінде қандай тәлім-тәрбие алғанын үлгі етеді. Ұстаз бен шәкірт, ұрпақтар сабақтастығы арасындағы адами болмыстың қалыптасуына тікелей ықпал болған отбасылық тәрбиенің, ғылым айнасында қалай көрініс тапқанын паш ету, үлгі алу, мектептегі құндылыққа негізделген білім алуға өнеге тұтуға лайықты. Бағдарламаны оқыту нәтижесінде мектеп оқушыларына Қайым еңбектері арқылы тұлғалар мұрасын кіріктіріп оқытуда ерекше қарастырылған. Тұлғалар арасындағы әдеби-рухани байланысты бағалап, құрметтері, шығармашылық қабілеттері, ізденістері артады.

Жалпы осындай тұлғаларды танытуда, еңбектерін насихаттауға арналған бағдарламаларды оқытуда кез келген мектептер келесі ұсыныстарды ескерсе:

- Бұл тұлғалар алдымен еліміздің зиялы қауымы, олардың өмірлік ұстанымдарын ұрпақ түсініп, қазіргі жаңа дәуірге жаңғырту тәсілдерін жетілдіру;
- Ұлтқа қызмет ету- отбасынан бастау алатыны сияқты, отбасы-мектеп-бала байланысын орнатуда үлгі ету;

USTAZ ENBEGI

- Ұлт зияларының мұрасын зерттеу үшін тұлағалар тарихын зерделеуге басымдық беру;
- Адал азамат тәрбиелеуде ұлттық мүддені өз мүддесінен жоғары қоюдың маңызды екенін ұғындыру;
- Ұрпақтар арасындағы сабақтастық арқылы қоғам үндестігін, жаңарудың, дамудың, өркендеудің нәтижесін көрсету.

Қолданылған әдебиеттер:

1. <https://egemen.kz/30> Қыркүйек, 2022ж
2. Мұхамедханов Қ. «Алдымда ақын Абай-Темірқазық» 2025ж.
3. Әдебиет порталы. https://adebiportal.kz/kz/news/view/qaiym-muxamedханov-turaly-on-derek__23523
4. Мұхамедхан Д.«Ұстаз бен шәкірт», 2023ж, 13б
5. Т.3: Абайдың ақын шәкірттері. – 2005. – 328 б
6. Т.1: Зерттеулер, мақалалар. – 2005. – 352 б.
7. Мұхамедханов Қ. Абай шығармаларының текстологиясы жайында Алматы: Қазақстан мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1959. – 144 б.
8. Қайым Мұхамедханов (көп томдық шығармалар жинағы) 8 том, 170б

Формирование познавательных интересов у детей с нарушением интеллекта через театральную- игровую деятельность

«Театр – это волшебный край, в котором ребенок радуется, играя, а в игре он познает мир». С.И. Мерзлякова

Игра – наиболее доступный ребенку и интересный для него способ переработки и выражения впечатлений, знаний и эмоций.

Театрализация – это в первую очередь импровизация, оживление предметов и звуков. Театрализованная игра – как один из ее видов является эффективным средством социализации дошкольника в процессе осмысления им нравственного подтекста литературного или фольклорного произведения. [1]

Познавательные процессы у детей с нарушением интеллекта имеют следующие особенности:

- **Восприятие.** Нарушена обобщённость восприятия, замедлен его темп, а также страдают избирательность, константность и дифференцированность. Дети с трудом узнают знакомые предметы при изменении их местоположения, испытывают сложности при узнавании контурного, схематического изображения предметов.
- **Мышление.** Отмечаются особенности в формировании анализа, синтеза, сравнений, обобщений, абстракций и конкретизаций. Дети бессистемно анализируют предмет, выделяя в нём наиболее яркие части, затрудняются мысленно расчленять предмет на составные части.
- **Память.** Характерны трудности запоминания и сохранения информации, неточность воспроизведения. Дети лучше запоминают внешние, яркие, иногда случайные признаки предмета; труднее осознают и запоминают внутренние логические связи.
- **Внимание.** Плохо фиксируется, легко рассеивается. Всё новое усваивают очень медленно и только после многократного повторения.
- **Речь.** Страдают все стороны речи: фонетическая, лексическая, грамматическая. Отмечаются трудности звуко - буквенного анализа и синтеза, восприятия и понимания речи. В результате наблюдаются различные виды расстройства письма, трудности овладения техникой чтения, снижена потребность в речевом общении. [2]

Театрально-игровая деятельность может быть средством формирования развития познавательных процессов по следующим причинам:

- Помогает развивать разносторонние представления о действительности и мире. Дети становятся участниками разных событий из жизни людей, животных, растений, что даёт им возможность глубже познать окружающий мир.
- Развивает наблюдательность и внимание. Дети наблюдают за явлениями природы, поведением животных, учатся анализировать их.
- Развивает память и умение планировать свои действия для достижения результата.

- Формирует умение формировать и выражать свои мысли и мнение, обосновывая их.
- Развивает потребность к восприятию новизны, умению импровизировать и делать собственные открытия.
- Театрально-игровая деятельность также позволяет решать другие задачи программы детского сада: от ознакомления с общественными явлениями, развития речи, формирования элементарных математических представлений до физического совершенствования. [3]

Театрализованные игры можно разделить на две основные группы: драматизации и режиссерские.

В играх-драматизациях ребенок, исполняя роль в качестве «артиста», самостоятельно создает образ с помощью комплекса средств вербальной и невербальной выразительности.

Видами драматизации являются:

- игры-имитации образов животных, людей, литературных персонажей;
- ролевые диалоги на основе текста;
- инсценировки произведений;
- постановки спектаклей по одному или нескольким произведениям;
- игры-импровизации с разыгрыванием сюжета (или нескольких сюжетов) без предварительной подготовки.

В режиссерской игре «артистами» являются игрушки или их заместители, а ребенок, организуя деятельность как «сценарист и режиссер», управляет «артистами». «Озвучивая» героев и комментируя сюжет, он использует разные средства вербальной выразительности. Виды режиссерских игр определяются в соответствии с разнообразием театров, используемых в детском саду: настольный, плоскостной и объемный, кукольный (бибабо, пальчиковый, марионеток) и т. д. [4]

Классификация театрализованных игр.

Кукольный театр. Важное место в развитии театрализованной деятельности дошкольников с проблемами занимает кукольный театр и его различные виды: би-бабо на ширме, театр игрушки (мягкой, деревянной, пластмассовой) на столе. В качестве подготовительного этапа в обучении детей действиям с куклами на ширме используются различные пантомимические игры с руками и передача условных образов различных персонажей при инсценировании сюжета: «зайчиков» (подняты вверх два пальчика), «гусей» (все пальчики соединены). Детям нравится сопровождать чтение стихов действиями рук («Расскажи стихи руками»). Обучение кукловодению осуществляется педагогом параллельно с работой над техникой речи детей (логическими ударениями, интонацией и т.д.). В игровых заданиях с куклами лучше отрабатывается интонационная выразительность образа, поскольку ребенок сосредоточен только на действии руки и голоса, а не всего тела.

Игры в кукольный театр.

- Настольный театр.
- Театр на руке.
- Напольные куклы.
- Стендовый театр.
- Верховые куклы.
- Театр живой куклы

Игры – драматизации. Это вид театрализованно-игровой деятельности, в котором дети, разыгрывая сюжет знакомых сказок, рассказов, учатся передавать образы персонажей, их характерные особенности в вербальной и невербальной формах. К воспроизведению образов персонажей в играх-драматизациях дошкольники с проблемами подводятся постепенно: сначала формируется умение интонационно передавать образ, затем дети овладевают пластической выразительностью и только после этого могут создавать целостный образ персонажа. В игровой форме у детей формируются навыки совместных действий с педагогом по организации режиссерских игр на столе, фланелеграфе, на ширме. В процессе обучения дети овладевают способами организации и передачи сюжета знакомой сказки, приемами троекратного повторения эпизодов, цепного построения композиции, появления персонажей, интонационной выразительности в передаче образа. Дети учатся разумно использовать пространство мини-сцены или экрана при показе сюжета. [5]

Игры – спектакли.

- Драматический спектакль.
- Музыкально-драматический спектакль.
- Детская опера.
- Спектакль на хореографической основе.
- Спектакль ритмопластики.
- Пантомима.

Выводы.

Опыт работы и длительные наблюдения показывают, что театрализованная деятельность один из самых эффективных способов коррекционного воздействия на ребенка с ОПП, который способствует формированию и коммуникативных навыков, чувства коллективизма, ответственности друг за друга. Благодаря чему ребёнок с нарушением интеллекта преодолевает робость, неуверенность в себе, связанную с трудностями общения. [6]

ЛИТЕРАТУРА

1. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников: Кн. Для воспитателя дет.сада. - М.: Просвещение, 1991. – 5-15 с. [1]
2. Баряева Л. Б., Гаврилушкина О. П., Зарин А. П., Соколова Н. Д. Программа воспитания и обучения дошкольников с интеллектуальной недостаточностью. – СПб.:Издательство«Союз»,2001.-320с. [2]
3. Воронова В. Я. Творческие игры старших дошкольников: Пособие для воспитателя дет.сада. – М.: Просвещение, 1981. -78-79с., ил. [3]
4. Реутская Н. А. Театрализованные игры дошкольников. Игра дошкольника / под ред. С. Л. Новоселовой. –М.: Просвещение, 1989.–286 с. [4]
5. Ушакова Н. В. Организация театрализованной деятельности в ДОУ. Ж-л Воспитатель ДОУ, № 6, 2010. – 88-89 с. [5]
6. Вечканова И.Г. Театрализованные игры в реабилитации дошкольников с интеллектуальной недостаточностью. - СПб.: КАРО, 2006. [6]

Астана қаласы

Ілияс Есенберлин атындағы №67 гимназия

Бастауыш сынып мұғалімдері

Карамсакова Слушаш Мухтаровна

Кулахметова Рашида Абдалимовна

«Бала Ілияс» авторлық бағдарламасы – ұлттық болмыс пен тарихи сананы қалыптастыру құралы

Аннотация

Бұл мақалада Ілияс Есенберлин атындағы №67 гимназияның бастауыш сынып мұғалімдері құрастырған «Бала Ілияс» авторлық бағдарламасының мазмұны мен маңыздылығы баяндалады. Бағдарлама бастауыш сынып оқушыларына жазушы Ілияс Есенберлиннің өмірі мен шығармашылығын таныстыру арқылы ұлттық құндылықтарды сіңіруге, тарихи таным мен әдеби көзқарасты қалыптастыруға бағытталған. Мақалада авторлық бағдарламаның құрылымы, жаңашылдығы, оқыту әдістері мен күтілетін нәтижелері жан-жақты талданады. Сонымен қатар, бағдарламаның оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастырудағы және әдебиетке қызығушылығын арттырудағы рөлі қарастырылады. Авторлар бұл оқу-әдістемелік кешеннің білім беру үрдісінде қолдануға тиімді, тәрбиелік мәні жоғары құрал екенін негіздейді.

Кілт сөздер: авторлық бағдарлама, Ілияс Есенберлин, бастауыш сынып, әдебиет, тарихи сана, ұлттық тәрбие, шығармашылық, оқу-әдістемелік кешен, зерттеушілік қабілет, құндылықтар.

Кіріспе

Қазіргі таңда бастауыш білім берудің мазмұны жаңартылып, оқушының жеке қабілетін дамыту, шығармашылық әлеуетін ашу, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіру басты міндетке айналды. Осы орайда еліміздегі жаңашыл мұғалімдердің ізденісі нәтижесінде оқу процесіне тиімді, әрі тәрбиелік мәні зор авторлық бағдарламалар енгізілуде. Солардың бірі – «Бала Ілияс» деп аталатын әдеби-танымдық бағыттағы авторлық бағдарлама.

«Бала Ілияс» – Қазақстан Республикасы жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты мен жаңартылған білім мазмұнына сүйене отырып құрастырылған, Ілияс Есенберлиннің өмірі мен шығармашылығын таныстыруды мақсат ететін кешенді оқу-әдістемелік құрал. Бағдарлама бастауыш сынып оқушыларына жазушының тұлғасын ұлттық құндылықтар, тарихи таным және әдебиет әлемі арқылы танытуға бағытталған.

Бағдарлама мазмұны мен құрылымы

«Бала Ілияс» авторлық бағдарламасы Ілияс Есенберлиннің балалық шағынан бастап, шығармашылық жолына дейінгі өмір деректерін қамтып, оқушының жас ерекшелігіне сай, қызығушылығын арттыратындай форматта құрылды. Бағдарламаның мазмұны төрт негізгі тараудан тұрады:

❖ Жазушының балалық шағы мен тәрбиеленуі:

Бұл бөлімде Ілияс Есенберлиннің ата-анасынан ерте айырылып, балалар үйінде өскені, мектеп өмірі, бауыры Раунақ Есенберлиннің естеліктері арқылы баяндалады. Балалар бұл тарауда тағдырдың түрлі сынағына төтеп бере білген тұлғаның табандылығын сезінеді.

❖ Жігерлілік пен білімге құштарлық:

Бұл бөлімде жазушының өмірлік ұстанымдары, туыстарына деген мейірімі, рухани байлығы, білім алуға деген ынтасы туралы тақырыптар қозғалады. Тәрбие бағытындағы бұл бөлім оқушыларға үлгі бола алатын тағылыммен толы.

❖ Шығармашылыққа бет бұру:

Бұл бөлімде Ілияс Есенберлиннің соғыс жылдарындағы ерлігі, елге оралуы және әдебиет әлеміне келуі сипатталады. «Елге қайтқанда», «Айналайын, әже», «Менің далам», «Алтын құс туралы аңыз», «Қазақ халқы туралы» секілді шығармалар негізінде оқушы тарихи мазмұнды түсінеді, әдеби талдауға машықтанады.

❖ Табиғат пен өмір сұлулығы:

Бұл тарауда «Қыс», «Құлпырады жасыл көктем», «Жаз келді» сынды табиғатты сипаттаған туындылар ұсынылады. Сонымен қатар жазушының қанатты сөздеріне шолу жасалып, оқушылар оның шығармашылық әлеміне саяхаттайды.

«Бала Ілияс» бағдарламасының өзектілігі – оның тарихи-танымдық, тәрбиелік бағытында жатыр. Ілияс Есенберлин – қазақ әдебиетіндегі тарихи романдардың негізін қалаушы, ұлт тағдыры мен тарихына терең үңілген тұлға. Оның өмірі мен шығармашылығын бастауыш сынып оқушыларына таныстыру – олардың бойында тарихи сана қалыптастырып, ұлттық рухты тәрбиелеудің жарқын жолы.

Бұл бағдарлама арқылы оқушылар тек жазушының өмірімен танысып қоймай, өз халқының өткені мен бүгінін зерделей бастайды. Қазіргі буын – келешек тарихтың иесі. Сондықтан да оларды ерте жастан ұлттық болмысқа баулу – уақыт талабы.

Бағдарламаның жаңашылдығы дәстүрлі әдеби білім беру жүйесін жаңғыртуға бағытталған. Авторлар Ілияс Есенберлиннің шығармалары мен өмір жолын бастауыш деңгейіне сай ықшамдап, тәрбиелік-танымдық мазмұнда ұсынып отыр. Бұл оқушының тек білім алуына ғана емес, сонымен қатар ойлау, зерттеу, сараптау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар бағдарламада тек оқу емес, сурет салу, салыстыру, ойындар, сұрақ-жауап әдістері, шешім қабылдау, шығармашылық тапсырмалар ұсынылады. Бұл баланың жан-жақты дамуына, жеке қабілеттерінің ашылуына жол ашады.

Бағдарламаның мақсаты: Ілияс Есенберлиннің балалық шағын, шығармашылығын таныстыру арқылы оқушыны әдебиетке баулу, көркем мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру, тұлғалық дамуына ықпал ету.

Бағдарламада сұрақ-жауап, топтық жұмыс, суреттеу, мәтінмен жұмыс, шығармашылық тапсырмалар, ойын элементтері кеңінен қолданылады. Мұның бәрі

сабақтың қызықты, тартымды өтуіне және оқушының белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ілияс Есенберлин атындағы мектеп-гимназияда оқушылар жазушының өмірі мен шығармашылығын жақсы білуі керек. Алайда бастауыш сыныптарға арналып жасалған арнайы оқу бағдарламасы болмағандықтан, «Бала Ілияс» бағдарламасы сол олқылықтың орнын толтыру мақсатында дүниеге келді.

Бұл бағдарлама теория мен практиканы біріктіре отырып, оқушының ізденісін жандандыруға, зерттеушілік қабілетін қалыптастыруға негізделген. Баланың сұрақ қоя білуі, ойлау деңгейінің дамуы – осы бағыттағы жұмыстың нәтижесі. Қолданбалы курс ретінде ұсынылатын бұл кешен баланың өз деңгейіне сай білімді меңгеруіне мүмкіндік береді.

«Бала Ілияс» авторлық бағдарламасын оқу үрдісіне енгізу арқылы біз күтілген нәтижелерге нақты қол жеткіздік деп нық сеніммен айта аламыз. Оқушыларымыз Ілияс Есенберлиннің өмір жолы мен шығармашылығымен тереңірек танысып, оның шығармаларынан тағылым ала білді. Әдеби кейіпкерлерге талдау жасап, оларды салыстыру арқылы өз ойын ашық айтуға, дәлелдеуге дағдыланды. Бұл олардың сөйлеу мәдениетін, сыни ойлау қабілеттерін дамытуға оң әсер етті.

Сабақ барысында және сыныптан тыс шығармашылық іс-шараларда (әдеби кеш, пікірталас, көркем оқу, сурет көрмесі, сахналық қойылымдар т.б.) оқушылар белсенділік танытып, өз қабілеттерін көрсете білді. Сонымен қатар кітап оқуға деген қызығушылық айтарлықтай артты – оқушылар тек ұсынылған мәтіндермен шектелмей, Ілияс Есенберлиннің басқа шығармаларын өз бетімен оқуға ұмтылды.

Бағдарлама негізінде өткізілген әрбір сабақ оқушылардың тарихи танымын қалыптастыруға бағытталып, олардың бойында ұлттық рухты сезіну, өткенге құрметпен қарау сияқты асыл қасиеттерді орнықтырды. Жазушының тағдырлы өмірі мен ел үшін атқарған еңбегі балалардың жүрегіне жетіп, өз елінің тарихына деген сүйіспеншілігін оята алды.

Қорыта айтқанда, «Бала Ілияс» бағдарламасы арқылы біз тек білім беріп қана қоймай, рухани, мәдени, азаматтық тәрбие берудің тиімді тетігін қалыптастырдық. Оқушыларымыздың бойындағы ізденімпаздық, көркем әдебиетке деген қызығушылық, тарихи зерде мен ұлттық болмыс – осы бағдарламаның нақты нәтижесі деп білеміз.

Ілияс Есенберлиннің балалық шағынан бастап, жазушылық жолын жүйелі баяндау арқылы оқушылар оның өмірлік ұстанымынан өнеге алады. Авторлық бағдарлама – мектеп тәжірибесінде қолдануға лайық, тәрбиелік мәні зор, бастауыш буынға арналған ерекше жоба.

Біз, бастауыш сынып мұғалімдері ретінде, бұл бағдарламаның оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, оларды ұлттық рухта тәрбиелеуде маңызды рөл атқаратынына сенім білдіреміз.